

355. 4
p-85

ՔՈՂԱՐԿՈՒՄԸ ՄԱՐՏՈՒՄ

355.4
Ի-85

ՅԵՐԵՎԱՆ
1930

12 9 APR 2013

ԽՍՀՄ

ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՑԵՐԿՐՆԵՐԻ, ՄԻԱՅԵՔ

ՀԽՍՄ

355.4

Ի-85 5

Դ. ԻՎԱՆՈՎ

4

ՔՈՂԱՐԿՈՒՄԸ ՄԱՐՏՈՒՄ

ՀԱՅԿ. ԴԻՎ. ՔԱՐԴԱԺՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1980

15242-57

Դ. ԻՎԱՆՈՎ: «Քողարկումը մարտում»: Գրքույկում պատմվում է այն մասին, թե ինչ բան է քողարկումը, ինչպես նա ոգնում է մարտիկին և ինչպես նա հնարավորություն է տալիս խուսափել անտեղի կորուստներից: Հրիվ հասկացողությունն ստանալու համար այն մասին, թե ինչպես ողտագործել մարտում տեղանքի բոլոր միջոցները, լավ կլինի կարգավ նույնպես ը. Սպիրինգի «Հետվակի խրամատավորումը կրակի առկա», և ը. Շելլախի «Ինչպես ողտագործել մարտում տեղական առարկաները» գրքույկները:

Ց Ա Ն Կ

Եջ

Ինչի համար է քողարկումը	3
Ումից են մարտիկները քողարկվում	7
Քողարկումը հետախուզության մեջ	14
Քողարկումը հանգստում և պահանտում կանգնած ժամանակ	24
Քողարկումը լերթում մարտ դուրս գալուց առաջ	26
Քողարկումը հարձակողական մարտում	28
Քողարկումը պաշտպանողական մարտում	50
Հրետանու քողարկումը	62
Զրահավոր ուժերի և ինքնաթիռների քողարկումը	68
Թիկունքի քողարկումը	70
Պահպանիչ ռազմական գաղտնիքը	73
Յեզրակացություն	75

ՀԱՅՊՈԼԻԳՐԱՖԻ ՏՊԱՐԱՆ

Գրառեպլիվար 5036 (բ) Պատվ. 1944, Տիրաժ 2000

ԻՆՉԻ՞ ՀԱՄԱՐ Ե ԳՈՂԱՐԿՈՒՄԸ

Հեշտ է կռվել այն թշնամու հետ, վորի մասին շատ բան գիտես: Գիտես, թե վոքքան է նրա մարտիկների, գնդացրերի, հրանոթների. թիվը, ինչ է մտածում նա անելու: յե՞րբ է նա աջակցությունն ստանալու: Այդ տեսակ թշնամին վոչ մի գեպքում մեզ հանկարծակիի չի բերի: Յերբ ել, վոր նա մտածի հարձակվել մեզ վրա, նա միշտ ել կհանգիպի պատրաստի գիմադրության: Ընդհակառակը, ով վոչինչ չգիտե հակաակորդի մասին, նա կռվում է կապված աչքերով: Այդպիսի մարտիկները միշտ ել իրենց անհոգությունը խախտառակվում են:

Սակայն իմանալ թե ինչ է կատարվում թշնամու մասում, այնքան ել հեշտ չէ: Վորոշ բան կարելի չի իմանալ տեղական բնակիչներից. մի քանի տեղեկություններ ել հաղորդում են հակաակորդի տեղավորությունն ուղարկված գաղտնի գործակալները: Ամենից շատ իմանում են հենց իրեն՝ հակաակորդի զորքերի գիտողությունից: Զորքերի գիտողությունը կարևոր է ելի այն պատճառով, վոր մարտում անհրաժեշտ է իմանալ

վոչ միայն թշնամու մասին, այլև վոր ամեն մեկն անձամբ տեսնի նրան: Միայն այն հակառակորդի վրա կարելի չե կրակել, վորը լավ չերևում ե: Դրա համար անհրաժեշտ ե մշտական դիտողութուն թշնամու վրա: Բայց թշնամին ել քնած չե: Մենք դիտում ենք նրան, նա դիտում ե մեզ: Մարտում հաղարավոր թշնամական աչքեր հետևում են մեր մարտիկներին: Հետևում են հասարակ աչքով, հետևում են չերկդիտակներով և դիտակներով, հետևում են ողապարիկներին և ինքնաթիռներին: Այդ դիտողութունը կատարվում ե անդադար թե ցերեկը և թե գիշերը, ամեն տեսակ չեղանակին: Մարտիկը հաճախ չգիտե այն մասին, վոր իրեն դիտում ե հակառակորդը: Ողապարիկն ու ինքնաթիռը մարտիկը տեսնում ե, հակառակորդի վերերկրյա դիտողին շատ դժվարե՛նհետեւ-նա իր դիտողութունը կատարում ե լավ ծածկված տեղից: Հարկավոր ե ընդմիջտ, հաստատուն հիշել, վոր հակառակորդը նույնպիսի անընդհատ դիտողութուն ե կատարում, ինչպիսին մենք ինքներս ենք կատարում: Հակառակորդը վորքան ավելի վոր ե ե բան իմանա մեր զորքերի մասին, այնքան հեշտութամբ նա կկռվի: Այդ բավական չե: Ներկայումս զնդացրալին և հրետանական կրակը շատ պիպուկ և ուժեղ ե դարձել: Այն բոլորը, ինչ վոր հակառակորդը մարտում տեսնում ե, կարող ե

վոչնչացնել իր կրակով: Այդ պատճառով թշնամուց պետք ե թազցնել այն ամենն ինչ վոր հնարավոր ե: Դրա հետ միասին պետք ե խաբել թշնամուն: Յեթե մենք կամենում ենք հարձակվել, պետք ե լուր տարածել, վոր չպետք ե հարձակվենք: Այնտեղ, վորտեղ կանգնած են մեր հրանոթները, պետք ե թազցնել նրանք թշնամուց: Իսկ այնտեղ, վորտեղ նրանցից չկան, պետք ե պատրաստել կեղծ հրանոթներ: Մարտիկին պետք ե հազցնել այնպիսի հագուստ, վորը նրան հակառակորդի համար քիչ տեսանելի կը դարձնի: Մի խոսքով, պետք ե վոչ միայն ծածկել, այլ և խաբել թշնամուն: Իսկ յեթե հաջողվի թշնամուն խաբել, հեշտ կլինի նրան ջարդելը: Թշնամուն այդպես խաբելն և նրանից մեր զորքերը թազցնելը կոչվում ե քողարկում: Քողարկումը—մարտիկի համար նոր բառ ե: Առաջին անգամ այդ բառը լսում ե բանակում: Շատերը քողարկումը սխալ են հասկանում, կարծելով վոր քողարկվել—նշանակում ե միայն ծածկվել, թաքնրվել թշնամուց: Բայց իրոք այդ այդպես չե: Քողարկվել—միայն չի նշանակում թաքնվել: Կարելի չե թաքնվել թփերում, անտառում, խորը փոսում, խրճիթում: Բայց այդ տեսակ թաքնվելուց քիչ ոգուտ կլինի: Վերցնենք որինակ՝ մարտիկին խնդիր ե արված հարձակվել թշնամու

վրա. իսկ նա վեր կկենա և կթաքնվի թավ ան-
տառում, վորտեղ թշնամին նուշնիսկ չի յերևում:
Նստելով անտառում, մարտիկը թշնամու գիտո-
ղությունից շատ լավ ծածկված կլինի: Բայց այդ-
պես թաքնվելն անարժեք է, վորովհետև մարտի-
կը չի կատարում իրեն հանձնարարված խնդիրը
— հարձակվել թշնամու վրա: Այդպիսի թագնավելը
վոչ միայն ոգտավետ չէ, այլև հսկայական վնաս
է բերում մարտիկի մարտական խնդրին: Ամե-
նից առաջ պետք է իրագործել իր սարսական
խնդիրը, վորում յեվ պիտի ոգնի փողարկումը:

Ռդինակ՝ մարտիկները պետք է հարձակման
գնան ձյան վրայով: Մարտիկները հագնում են
սպիտակ խալաթներ, վորոնք ծածկում են նրանց
թշնամուց: Խալաթն ոգնում է մարտիկին կատա-
րել իր մարտական խնդիրը: Մարտիկների այդ
տեսակ ծածկվելն է միայն կոչվում քողարկում:

Քողարկվել կարելի չէ զանազան կերպ, ոգ-
տրվելով տարբեր ոժանդակ միջոցներից:

Մարտիկը մարտում որինակ՝ ծածկում է ի-
րեն խառով, ծղնոտով, ճուղերով: Այդ տեսակ
քողարկումը չի պահանջում վոչ մի տեսակ հատուկ
քողարկման նյութեր: Այդպես քողարկվել կարող
է ցանկացած ժամանակ ամեն մի մարտիկ: Ուստի
և նա կոչվում է բնական փողարկում: Կարելի չէ
քողարկվել և այլ կերպ: Մարտիկը հագնում է

քողարկման խալաթներ կամ հատուկ քողարկման
հագուստներ: Նրանց պատրաստման համար հար-
կավոր են զանազան նյութեղեն, ներկեր, կտո-
րեղեն, կեղևաթելեր (մաշակա), պարաններ: Բայց
լինում են և շատ բարդ կառուցվածքներ, վորոնք
պահանջում են հատուկ քողարկման նյութեղեն-
ներ, գործիքներ և պարագայք: Այդ տեսակ քո-
ղարկումը, վորտեղ կիրառվում է ամեն տեսակ
քողարկող տեխնիկա. կոչվում է տեխնիկական
փողարկում: Տեխնիկական քողարկումը պահան-
ջում է հատուկ նյութեղեն, գիտություն և վար-
ժություն:

Մարտիկների գործն է—կարողանալ լավ
կիրառել բնական քողարկումը: Տեխնիկական քո-
ղարկման հետ մարտիկը պետք է ընդհանուր ծա-
նոթություն ունենա: Մնացածում նրան կողմեն
մասնագետները—սակրավոր—քողարկողները:

ՈՒՄԻՑ ԵՆ ՔՈՂԱՐԿՎՈՒՄ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐԸ

Քողարկվելուց տուջ պետք է խմանալ ով է
քեզ գիտում: Հակառակորդը կարող է գիտել թե
գետնի վրայից և թե ոդից: Տարբեր գիտողու-
թյունը տարբեր էլ քողարկում կունենա: Քանի
դեռ գործերը ճակատից հեռու չեն, նրանց կարող
են հետևել միայն հակառակորդի դորձակալները:
Ճակատին մոտիկ սկսում են յերևալ թշնամու

ինքնաթիռները: Ճակատից կես ուղիս ճանապարհ
դեմը թշնամին դիտում է մեր մարտիկներին կա-
պովի (պարանավոր) ոգապարիկից (այսպես կոչ-
ված «յերշիկից»): Ավելի մոտիկից—գետնից հա-
կառակորդը դիտում է հասարակ աչքով, յերկ-
դիտակներով և դիտակներով:

Վորջան մարտիկը մոտ է ճակատին, այնքան
հակառակորդն աչքով ավելի չէ դիտում նրան.
դիտում են գործակալները, ոգից դիտողները,
վերերկրյա դիտողները: Իսկ թշնամին վորջան
շատ դիտողներ ունենա, այնքան դժվար կլինի
քողարկվելը:

Հակառակորդի դիտողների մեծ մասն իր դի-
տողութունը կատարում է գետնից (վերերկրյա
դիտողութուն): Դիտում են վոչ միայն հետա-
խույզներն և դիտողները: Յուրաքանչյուր մար-
տիկ պարտավոր է հետևել հակառակորդին: Մար-
տիկներից նրանց, վորոնց դիտելու խնդիրներ են
հանձնված, արվում են յեկդիտակներ: Յերկդի-
տակը մի գործիք է, վորի մեջ նայելով կարելի
չէ առարկաների հեռավորութունը 6—10 անգամ
մոտեցնել, քան թե նրանք իրոք կան: Յենթա-
դրենք, մարտիկը գտնվում է հակառակորդից 6
կիլոմետր տարածության վրա: Շատ մարտիկներ
գատում են այսպես. հակառակորդը մեզնից հե-
ռու չէ, յես նրան չեմ տեսնում, նշանակում է

և նա ինձ չի տեսնում: Այսպես կարող է մտա-
ծել միայն նա, վորը հասկացողութուն չունի
յերկդիտակի մասին: Յերկդիտակով մարտիկը,
մինչև վորը 6 կիլոմետր է, կտեսնի այնպես,
կարծես մինչև իր մոտ ընդամենը 1 կիլոմետր է
և ավելի պակաս: Իսկ մենք գիտենք, վոր 1 կի-
լոմետրից ավելի մոտիկ մարտիկը բավական լավ
տեսնում է:

Բացի յերկդիտակից գոյութուն ունի դիտո-
ղական գործիքների մի շարք, վորը տեսանելի
առարկաները մոտեցնում է շատ ավելի անգամ:
Ուստի վոչ մի բույե չի կարելի մոռանալ այն
մասին, վոր հակառակորդը դիտում է վոչ թե
հասարակ աչքով, այլ յերկդիտակով և այլ գոր-
ծիքներով: Յուրաքանչյուրն իր վործից գի-
տե այն մասին, վոր կանգնելով գետնի վրա, հե-
ռուն չի տեսնի: Պետք է բարձր տեղեր ընտրել.
Դիտողները բարձրանում են բարձր տների կը-
տուրները, ծառերը, զանգակատները: Դիտողը
վորջան ավելի չէ բարձրանում, այնքան նա հե-
ռու չէ տեսնում: Նա պարանավոր ոգապարիկով
վերև էլ է բարձրանում: Պարանավոր (կապովի)
ոգապարիկը սովորաբար իր արտաքին տեսքի հա-
մար կոչում են «յերշիկ»: Նա բարձրանում է ճո-
պանով (պարան) շատ բարձր, իր զամբյուղում
ունենալով դիտողներ: 800 մետր բարձրության

վրա պարանալոր ողապարիկից տեսնվում են մարդկանց խմբեր, գումակներ, մարտկոցներ 8—10 կիլոմետրի վրա, բայց անհատ մարդիկ նկատելը համարյա անհնար է։ Ուժեղ քամին, անձրևն և մառախուղը խանգարում են դիտողությանն ողապարիկից։ Գիշեր ժամանակ ողապարիկից նկատելի չեն միայն կրակները։

Ողից դիտելը (ողալին դիտողություն) կատարվում են հուլյայես և ինքնաթիռներից։ Խնքնաթիռից ծածկվելն ավելի գեղար և, քան պարանալոր ողապարիկից։ Խնքնաթիռը թռչում է վոչ միայն մարտադաշտի վրա։ Նա մտնում և հակառակորդի թիկունքը մինչև տասնյակ և հարյուրավոր վերստեր։ Խնքնաթիռից տեսանելի չեն բոլոր կողմերն ունյն տարածության վրա, ինչ վոր ողապարիկից։ Ամպամած, քամի չեղանակը մի քիչ խանգարում է ինքնաթիռից դիտողությանը։ Խնքնաթիռը չի կարող հանկարծակի չերևալ։ Յերկինքը լավ դիտելով մարտիկները միշտ ել հնարավորություն կունենան ծածկվել։ Պետք է հիշել այն մասին, վոր ինքնաթիռը վոչ միայն դիտում, այլ և հարձակվում է։ Խնքնաթիռից զորքերի մեջ նետում են ուռմբեր և կրակում են գնդացրից։ Մարտում ինքնաթիռը փնտռում է մարտկոցները, խրամատների դասավորությունն և դիտում է հակառակորդի ոժանդակության մո-

տենարը, Մանր առարկաներն ինքնաթիռից, ինչպես և ողապարիկից, գեղար և դիտել։ Սակայն այն լուսանկարներում, վոր ինքնաթիռներն են նկարում, դուրս է գալիս այն, վորը հասարակ աչքով չես տեսնի։ Հակառակորդը դիտում է իր տեսածից բացի և այլ բաներ։ Նա կարող է, որինակ գիշերը մեզ չտեսնել, բայց լսել։ Գիշեր ժամանակ լավ լսվում է անիվների ճռոցը, շատ մարդկանց (բազմության) շարժումը, մետաղյա մասերի ձայնը։ Առանձին գործիքներով մարակոցի ձիգերի ձայնից վորոշում են այն տեղը, վորտեղ գտնվում է նա։ Դրա համար ել միշտ պետք է միջոցներ ձեռք առնել ավելորդ աղմուկի դեմ։ Դա հատկապես շատ կարևոր է գիշերային չերթերի, հետախուզության և մարտի ժամանակ։ Քողարկումը ծածկում է վարսիկներին վոչ միայն հակառակորդի աչքերից, այլ յեվ նրա առկանջ դնելուց։ Այս բոլորով հակառակորդի դիտողությունը չի վերջանում։ Հակառակորդն իր գործակալներին ուղարկում է մեր զորքերի տեղավորությունը։ Տեղական բնակչության մեջ կան մարդիկ, վորոնք համակրում են հակառակորդին։ Նոքա կարող են վորոշ բաներ պատմել մեր զորքերի մասին։ Մարտիկը շատ զգուշ պետք է լինի, հատկապես ռազմական գաղանիքները պահելում։ Մենք տեսնում ենք, թե ինչպես հակառակորդի

բազմաթիվ աչքերը դիտում են մարտիկներին մարտում: Դիտում են գետնից, դիտում են յերկնքից: Այս դիտողություններից վճռն է ավելի վտանգավոր: Ունից պետք է առաջին հերթին քողարկվել: Այս հարցին միևնույն պատասխանը տալ չի կարելի մարտական պարագայի բոլոր դեպքերում: Որինակ մեր հրանոթները կանգնած են թշնամու վերերկրային դիտողությունից ծածկված տեղում: Հակառակորդը նրանց յերկրից նրկատել չի կարող: Այդ դեպքում ավելի մեծ վրնաս կարող է պատճառել թշնամու ոգային դիտողությունը: Ուրիշ դեպք հետևակը հարձակվում է իր ջոկով թշնամու վրա: Հակառակորդին քննաթիւնները վատ են տեսնում մարտիկներին, ընդհակառակը հակառակորդի վերերկրյա դիտողները լավ տեսնում են յուրաքանչյուր մարդուն: Նորա նրան վոչ միայն տեսնում են, այլ և կրակում են նրա վրա: Այս դեպքում, ի հարկ է, մարտիկի համար հակառակորդի վերերկրյա դիտողությունը վտանգավոր է:

Մարտիկը միշտ ինքը պետք է վորոշի, թե ունից առաջին հերթին մարտում քողարկվել: Ասենք՝ սկզբում քողարկվել է վերերկրյա դիտողությունից, ապա իսկույն պետ է քողարկվել ոգային դիտողությունից և ընդհակառակը: Մարտիկին միայն այն ժամանակ կարելի չէ քողարկ-

ված հաշվել, յերբ նա ամբողջովին թաքնված է վերերկրյա և ոգային դիտողությունից:

Տարբեր դիտողությունների քողարկումն էլ տարբեր է լինում: Սակայն բանը միայն դիտողությունների մեջ չէ: Շատ բան կախումն ունի տարվա ժամանակից, որվանից և յեղանակից: Որինակ՝ ձմեռը պետք է ձյան գույնի սպիտակ հագուստ հագնել, գիշերը մնալ ցած տեղերում: Խիտ մառախուղի մեջ կարելի չէ կառավարվել համարյա առանց քողարկման: Մառախուղը կըծառայի վորպես քողարկվում: Կանաչ մարդագետնում քողարկվում են կանաչ խոտով, ճուղերով: Շատ բան էլ կախված է այն խնդրից, վորը կատարում են: Այլ բան է որինակ՝ հարձակողական մարտը: Մարտիկները հաճախ գնում են թշնամու վրա բաց տեղանքով: Յուրաքանչյուր մարտիկ պետք է քողարկվի թշնամու դիտողությունից: Ուրիշ բան է—պաշտպանողական մարտը: Մարտիկները խրամատ են վորում, մտնում են նրանց մեջ և այնտեղից յետ են մղում թշնամու հարձակումը: Այստեղ մեծ ուշադրություն են դարձնում խրամատի քողարկմանը, իսկ խրամատը թաքցնում է մարտիկներին: Մարտի քողարկումը զանազանվում է յերթի և հանգստի քողարկումից: Ամեն տեղ քողարկման յեղանակները տարբեր են: Այդ բոլորը մարտիկը կարող է չհիշել:

Բայց քողարկման բոլոր գլխավոր կանոնները նա լավ պետք է գիտենա: Մնացածում մարտիկին կոգնի իր մտավոր կարողությունը:

ՔՈՂԱՐԿՈՒՄԸ ՀԵՏԱԽՈՒՋՈՒՅՑԱՆ ՄԵՁ

Ի՞նչ բան է հետախուզությունը, գիտե՞ մենք մի մարտիկ: Չի կարելի կռվել չիմացած, թե ինչ է կատարվում թշնամու մոտ, ինչպիսի չեքզնից առաջ ընկած տեղանքը, թե ինչպես է ապրում տեղական բնակչությունը: Այդ բոլորի մասին տեղեկություններ պետք է ձեռք բերի հետախուզությունը: Ամեն բան թշնամու մասին չեքբեք չես իմանա, բայց պետք է աշխատել փորձան կարելի չե շատ բան իմանալ: Հետախուզությունը կատարվում է մինչև մարտը, մարտի ժամանակ և մարտից հետո: Թշնամուն ավելի լավ գիտելու համար, հարկավոր է մոտենալ թշնամուն աննկատելի, հարկավոր է լավ քողարկվել: Այստեղ մենք չենք նկարագրի հետախուզվի քողարկումը շարժման ժամանակ, փորձենք քողարկման այն բոլոր միջոցները, փորձենք մարտիկը կիրառում է չեքթում և մարտում հարմար են և հետախուզությանը: Շարունակենք խոսել նրանց մասին: Բայց հետախուզվի քողարկման մեջ մի քանի տարբերություններ կան մարտիկի մարտում քողարկվելուց: Նրանց վրա չեմք մենք կանգ

առնենք, Հետախուզվը հարկադրված է մոտենալ թշնամուն, իսկ չեքբեմն—նույնիսկ մտնել նրա տեղավորությունը: Հետախուզվի համար մեծ նշանակություն ունի նրա հագուստը: Մարտիկները,

Նկ. 1. Ձմռան խալաթ.

ինչպես մենք գիտենք, հագնում են պաշտպանական գույնի հագուստ: Հագուստի պաշտպանական

գույնը սահմանված է վոչ պատահաբար, նա ծածկում է մարտիկին տեղանքում ամառ ժամանակ: Բայց նա հարմար է վոչ ամեն տեսակ տեսակ տեղանքի և ամեն ժամանակի համար: Ձմեռ ժամանակ որինակ՝ պաշտպանական ներկվածքը չի թաքցնում մարտիկին: Ձմռանը քողարկվելու համար պատրաստում են սպիտակ գույնի խալաթներ, փորը հագնում են ձմռան գլխարկով: Բացի այդ (նկ. 1):

Սպիտակ խալաթն ունի կնդուղ (շապիկ) աչքերի համար անցքով: Կնդուղը հագնում են հենց ձմռան գլխարկի վրայից: Աչքերի համար անցքն անում են փորքան հնարավոր է նեղ:

Ձեռքերին՝ ձմռան ձեռնոցների կամ թաթպանների վրայից հագնում են սպիտակ գույնի թաթպաններ: Վոտքերը պնդացնում են սպիտակ հեակիներով (омотках) կոշիկների կամ կաճակների (վալինկաների) վրայից: չերբեմն հագնում են սպիտակ զանգապաններ կամ կաճակներ, սպիտակ գույնով ներկված:

Սպիտակ խալաթները մարտիկին դարձնում են համարյա աննկատելի ձյան վրա: Սպիտակ խալաթները լավ ծածկում են ամպամած որը և վատ՝ արև որը:

Մարտիկը գիշերը ձմեռվա խալաթում բոլորովին անտեսանելի չէ, նույնիսկ 100 քայլից պակաս տարածության վրա:

Սպիտակ խալաթներ հագնում են վոչ միայն անհատ մարտիկներն ու հետախույզները: Յերբեմն սպիտակ խալաթներ հագնում են ամբողջ զորամասերը: 1921 թվին կարմիր մարտիկները Քրոնշտադի տակ հարձակվում ելին սառցի և ձյան միջով: Նրանք բոլորը հագնում ելին սպիտակ խալաթներ:

Բայց սպիտակ խալաթները լավ ծածկում են միայն բաց տեղում: Գյուղում, անտառում, թրփուտում լավ ծածկում են այսպես կոչված կամուֆլաժական խալաթները: Մարտիկներից շատերը տեսած կլինեն զրահապատներ և տանկեր, ինչ վոր տարրերնակ գույնով ներկված: Զրահապատը կամ տանկը ծածկված են անհավասար զանազան գույնի բծերով: Բծերը լինում են սև, դեղին, կանաչ գույնի: Շատերը տեսել են այսպիսի ներկվածք ձմռան խալաթների վրա: Նույնիսկ սպիտակ խալաթի վրա չեղ կան մեծ անհավասար սև բծեր: Քողարկման մեջ այդ տեսակ ներկվածքը կրում է կամուֆլյաժկա անունը: Քանի դեռ մարտիկը սպիտակ խալաթում գնում է սպիտակ, ձյունոտ դաշտով, խալաթը նրան լավ է ծածկում, բայց բավական է վոր մարտիկը մահի անտառ, թփերի մեջ, գյուղ, նա պարզորեն չոկնվում է մութ ֆոնի վրա: Սպիտակ խալաթում այլ առարկաներից՝ այդ ժամանակ ել պետք է

15247-57

կամուֆլաժակին խալաթը: Նույնը պատահում է զրահապատի, ցանկի, հրանոթի հետ:

Կամուֆլաժական ներկվածքը ինչո՞ւ է ոգնում մարտիկին: Յենթադրենք, վոր մարտիկը պառկած է աչդպիսի խալաթ հագած սպիտակ ձյան վրա (նկ. 2):

Նկ. 2. Ձևավոր կամուֆլաժական խալաթ:

Խալաթի սպիտակ գույնը ձուլվում է ձյան ձերմակույթյան հետ և աննկատելի դառնում: Հա-կառակորդին տեսանելի կլինեն միայն տարրը-նակ ձևի բծեր, վորոնց մասին վոչ մի դեպքում չի կարելի մտածել, վոր նոքա ծածկում են մարտիկին: Ընդհակառակը, լեթե մարտիկը կամուֆլաժական խալաթ հագած կանգնի անտառի կամ մթաղնած լեռկնքի ֆոնում (խորքում), աչդ դեպքում խա-

լաթի մուգ բծերը ձուլվում են անտառի գույնի հետ և մնում է անկանոն ձևի սպիտակ բիծ. աչդ տեսակ սպիտակ բծով մարտիկի կերպարանքը դարձյալ դժվար է գտնել:

Այսպիսով կամուֆլաժական ներկումը ծածկում է մարտիկին զանազան տեսակով:

Բացի դրանից, կամուֆլաժական ներկումն արվում է այն ձևով, վոր փոխում է առարկայի ձևը: Տեսողության համար կանոնավոր առարկան, հեշտ է գտնել տեղանքում: Սպիտակ գույնով ներկված զրահապատը, պահում է իր ձևն ու զրահապատի տեսքը: Նույն զրահապատը կամուֆլաժական ներկվածքով կորցնում է իր գծագը-րությունը և տեսողության համար դառնում քիչ նկատելի:

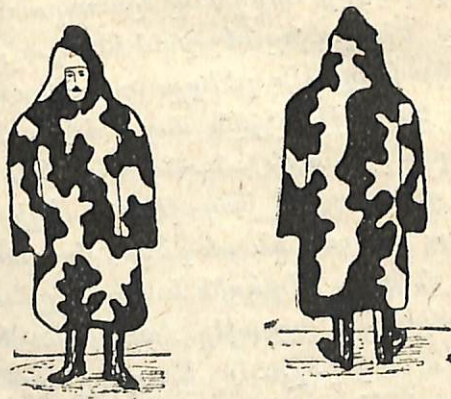
Խալաթների ներկումը կատարում են իրենք զորքերը: Սև գույնը ներկում են մրով, իսկ սպի-տակը — կավճով: Սև բծերը զլխավորապես ար-վում են խալաթի վերին մասում: Կամուֆլաժա-կան խալաթից բացի ձմռանը դործ են անում հատուկ դեկորատիվ խալաթներ: Սպիտակ խա-լաթի վրա դրվում են սև բծեր, վորոնք նման են ծառերի բներին, թփերին և ճյուղերին:

Դեկորատիվ խալաթը մարտիկին ծածկում է անտառում և թփերում: Մարտիկն աննկատելի չէ դառնում մի քանի տասնյակ քալի վրա, բայց

ձեռնառու չե բաց՝ դաշտում: Խալաթներ չեղած գեպքում սովորաբար սպիտակ գույնով ներկում են կիսամուշտակներն և վալինկաները:

Ամառը հետախույզներին և զիտողներին թաքցնելու համար գործ են ածում ամառվա կամուրձաժական խալաթներ (նկ. 3): Ամառվա խալաթները ներկում են սև, կանաչ և դեղին գույներով: Ամառվա խալաթները մատիկին ծածկում են գլխավորապես անտառում. բաց նրանք կարելի չե գործածել և կանաչ մարզագետնում: Մի քանի քալի վրա կարելի չե չնկատել կամուրձաժական խալաթ հագած մարտիկին:

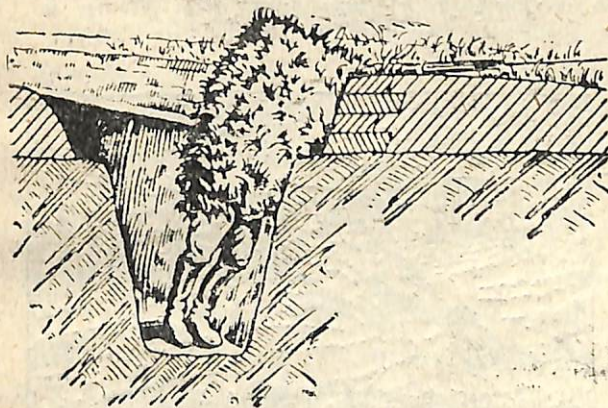
Ամառվա խալաթները պատրաստում են իրենք գործերը: Մարտիկին մարզագետնում քողարկելու համար կիրառվում է կորդակ—քողարկ-

Նկ. 3. Ամառվա կամուրձաժական խալաթ:

ներն և հագուստ քողարկները: Կորդակ—քողարկները ծածկում են մարտիկի իրանի վերևի մասը: Իրանի մնացած մասը թաքնվում է առվում, խրամատում, մարզագետնի ծալքում:

Կորդակ—քողարկը վրան կանաչ խոտ բուսած հողակույտի տեսք ունի: Կորդակի հենքը պատրաստում են լարաններից մեծ թատակի (կալպակի ձևով: Լարաններից հյուսած ցանցում ներհյուսում են կեղևաթելեր (մաշակա) ներկված կանաչ գույնով: Մարտիկը նախում է կորդակի միջով (նկ. 4). Կորդակ հագած ժամանակ պետք է տեղավորվել պառկած, արմուկների

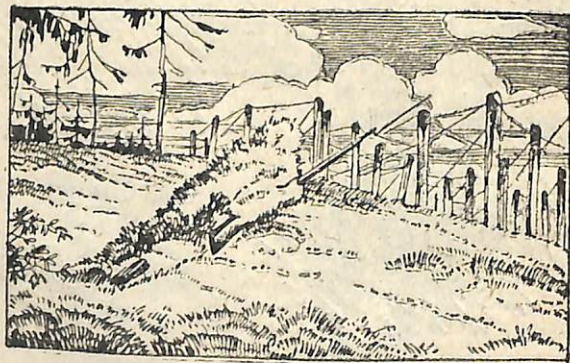

Նկ. 4. Մարտիկը կորդակ—քողարկում.

վրա: Կորդակ—քողարկ հագած մարտիկին կարելի չե չնկատել 15 քալ հեռավորության վրա:

Հագուստ—քողարկը պարանոցում են ձիշտ աջնպես, ինչպես կորդակ—քողարկները, բայց ամբողջ իրանի համար:

Հագուստը հագնում են վերնաշապկի և շալվարի վրայից: Կորդակ—քողարկում և հագուստում մարտիկը դիտողութունն և կատարում պահում: Ամբողջ հասակով կանգնած մարտիկին հագուստը չի ծածկում: Հագուստ հագած ժամանակ շարժումը կատարվում է սողալով: Քողարկման խալաթները, և կորդակներն և հագուստները լավ ծածկում են մարտիկներին: Ինչո՞ւ ամբողջ գործասերի չեն հագնում դրանցից: Մարտում մարտիկն ստիպված է շատ շարժվել: Պետք է կա-

Նկ. 5. Հետախույզը կեղևաթեղից (մաշակա) հյուսած հագուստ — քողարկում:

տարի վազեվազք, սողալ, հրաձգել, սվինագրոհի գնալ. Այդ գեպքում կորդակներն ու հագուստները բոլորովին անպետք են: Չնայած վոր խալաթները գործ են ածվում, բայց մարտիկին դարձյալ խանգարում են: Ուստի և քողարկման հագուստ սովորաբար հագնում են միայն դիտողները, հետախույզները, հեռախոսակները (նկ. 5):

Հետախույզն աշխատում է իր գործասից անջատ (հեռու): Նա կարող է հակառակորդի ձեռքն ընկնել: Ուստի և հետախույզության գնալիս հետը վոչ մի փաստաթուղթ վերցնել չի կարելի: Հակառակորդն իր գործակալների միջոցով հետևում է աչն բանին, թե վո՞ր ուղղությամբ գնաց մեր հետախույզութունը: Հակառակորդին խաբելու համար, պետք է գլուղից դուրս դալ կեղծ ուղղությամբ: Հեռանալով գլուղից վոլմե ծածուկ տեղ, հետախույզները փոխում են ուղղությունն իրենց հարկավոր ճանապարհով:

Ծածկված տեղերում, առանձին բակերում, գլուղերում կարելի չէ սպասել հակառակորդի դարանակալության. ուստի և այլ տեսակ տեղերին պետք է մոտենալ թաքնված թփերով, աչգիների և բակերի չետի կողմից:

Գլուղը հետախույզերուց հետո հետախույզները վոչ վոքի գլուղից դուրս չեն թողնում:

Իրենց դիտողության համար հետախույզներ-

ըր խոստափում են աջնալիսի տեղերից, վորոնք խիստ կերպով աչքի չեն ընկնում տեղանքում: Այդպիսի տեղերը միշտ գրավում են հակառակորդի ուշադրությունը:

Հանգստանալու համար հետախույզները կանգ են առնում ծածուկ տեղերում, ճանապարհից դուրս, անտառապատ շենքերում և գյուղակներում: Գիշերոթից հեռանալիս չի կարելի թողնել թուզթ, լրագրեր, պահածույի ամաններ, հակառակորդի հետախույզությանը չոգնելու համար:

Հակառակորդից թաքնվելով, առանձնապես ձմռանը, նրան մեզ հետևելուց շեղել, դնալ իծաշարուկ, միևնույն տեղում առաջ ու յետ դնալ, դուրս գալ ճանապարհի վրա, տեղ—տեղ ել շարժվել դեպի յետ—յետ:

Հակառակորդը կհսկի հետախույզներին վերադարձի ճանապարհին: Հետախույզութունից վերադարձող հետախույզները գնում են այլ ճանապարհով: Հետախույզների քողարկումը շարժման և մարտի մեջ (հետախույզները հաճախ հարկադրված են մարտ մղել) մարտում չեղած բոլոր մարտիկների քողարկման հետ միանման է: Դրա մասին մենք կպատմենք ստորև:

ՔՈՂԱՐԿՈՒՄ ՀԱՆԳՍՏՈՒՄ ԿԱՄ ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ ԿԱՆԳՆԱԾ ԺԱՄԱՆԱԿ

Հանգստում կամ յերբ պահեստում են, զոր-

քերը տեղավորվում են կամ գյուղերում, կամ անտառներում և պուրակներում. բաց դաշտում կանգնելը բոլորովին ձեռնառու չէ, վորովհետև վոչ մի կերպ չես կարող թաքնվել հակառակորդի դիտողությունից:

Այս դեպքում յեթե ստիպված են ոգտվելու վրաններից, նրանց պետք է առաջուց աննկատելի դարձնել—հերկել պաշտպանական գույնով կամ թե չե կամուֆլաժացնել, ինչպես մենք սասցինք արդեն հետախույզների խալաթի մասին:

Զորքերը վորտեղ ել և ինչի յետևում ել կանգնած լինեն, բոլորը պետք է միշտ հիշեն այն մասին, վոր իրենց ցույց չտան հակառակորդին: Ամենից շուտ ինքնաթիռները, իսկ յերբեմն ել վերերկրյա դիտողները տեսնում են յերթական խոհանոցներ նրանց ծխից, և նրանց մոտ խոնված մարդիկ, վորոնք ճաշ են ստանում իսկ յերբեմն առանց վորեւ գործի յերթական խոհանոցների մոտ թավառողներին: Հաշվելով խոհանոցները, հակառակորդի հետախույզը կարող է գլխի ընկնել, թե այնտեղ քանի՞ վաշտ, մարտից է հավաքված և այլն: Ուստի և անտառում խարույկ վառել և խոհանոցները տաքացնել թույլատրվում է միայն մոլթն ընկնելիս, և այդ ել այնպես, վոր հակառակորդը չնկատի ծուռերի արանքից:

Փշուղում խոհանոցները կանգնում են չար-
դախներում կամ ծածկի տակ: Մարդկանց ամեն
տեսակ կուտակումն և շարժումն արգելվում է:
Ուտելիքի և մյուս բոլոր գործերի համար գնալ
փոքր խմբերով, սահմանված հերթով:

Բայց կարող ե պատահել և հակառակը, մենք
պետք է հակառակորդին կռվից առաջ հանկարծ
խաբենք, հավատացնելով նրան, Վոր մենք շատ
ավելի ուժեր ունենք, քան իրոք կան: Այդ ժա-
մանակ գշուղերում հաճախ վառում են վառարան-
ները, անտառներում շատ խարույկներ են վա-
ռում, շատացնում են ծուխը, վառելով ծխազը-
լանները (տես ցածում) կամ ջրով թրջում են
գետ չվառված գլխիկները, վորպեսզի նոքա վառ-
վեն և ծխով լցնեն շրջապատը:

ՔՈՂԱՐԿՈՒՄԸ ՅԵՐԲՈՒՄ ՄԱՐՏ ՄՏՆԵԼՈՒՑ ՍՈՒԱՋ

Յերթում քողարկվելն ամենից դժվար է:
Հակառակորդը խճուղուն և մեծ ճանապարհնե-
րին միշտ էլ կհետևի, վորովհետև աչդալիսի ճա-
նապարհները ցույց են տրված բոլոր բարտեզ-
ների վրա: Այլ բան է չեթե գործերը գնում են
կողմնակի ճանապարհներով, և անտառով, աչն-
տեղ թշնամու ինքնաթիռը կարող է նրանց չը
նկատել: Բայց ցավը նրանումն է, Վոր կողմնա-
կի ճանապարհներով, վորտեղ սովորաբար վառ

կամուրջներ և ճեղանուղի (գատ) են, ամեն ժա-
մանակ թնդանոթները, զրահապատներն և գու-
մակները կանցնեն, հատկապես անձրև ժամա-
նակ:

Կարելի չէ գնալ գիշերները (տես ցածում)
վորպեսզի լուսադեմին տեղ հասնեն, բայց գի-
շերը դանդաղ են քայլում և քայլելն էլ ավելի
դժվար է: Իսկ չեթե հարկադրված են գնալ ցե-
րեկով և անմիջական մարտի վտանգ չկա, ձեռն-
տու չէ գործերը տանել վոչ մեծ մասերով, որի-
նակ վաշտ առ վաշտ: Իսկ չերը վոր մենք պատ-
րաստվում ենք անմիջապես մարտ մղել, աչն ժա-
մանակ աչդ տեսակ ցրումը ձեռնտու չէ և գոր-
քերը շարժվում են չերթասյուներով, ունենալով
հրետանին հետևակի և հեծելազորի մեջ տե-
ղում:

Հակառակորդի ինքնաթիռները կլինաուն մեր
գորասյունները: Յուրաքանչյուր գորավատում նը-
շանակում են յերկինքը դիտողներ: Ինքնաթիռը
չերեալուն պես նոքա պայմանական ազդանշան
են տալիս: Յեթե ինքնաթիռը չերեաց հանկար-
ծակի, մարտիկները կանգ են առնում և մնում
են անշարժ, քանի գետ ինքնաթիռը չի ծածկվի
տեսողությունից: Յեթե ինքնաթիռը նախապես
նկատել են և գորամասը մեծ չէ, մարտիկները
պառկում են առունների մեջ կամ պարզապես ճա-

նապարհի յերկարությամբ նրա կողքերում, ցըր-
վում են թփերի մեջ, թաքնվում են ծառերի տակ:
Ինքնաթիռից թաքնվելու ամենալավ միջոցը—
թաքնվել վորև ե առարկայի ստվերում:

Ինքնաթիռից լավ քողարկում ե անտառը:
Ձմռանը ճանապարհից դուրս գալ չի կարելի:
Ձմռանը ճանապարհն ավելի լավ ե թաքցնում
քան խոպան հողը: Հակառակարդին կարելի չե
խաբել այսպես. զորքերը, գյուղից դուրս գալով,
կարող են սկսել շարժվել կեղծ ուղղությամբ:
Այա թաքնված տեղում զորքերն անցնում են
իրենց հարկավոր ուղին: Թշնամու գործակալնե-
րը խաբված կլինեն: Ինքնաթիռը յերևալուց հե-
տո կարելի չե սկսել շարժումը հակառակ ուղ-
ղությամբ, վորպեսզի հետո նորից շարունակեն
նախկին շարժումը: Հեծելազորում ինքնաթիռը
յերևալուն պես պետք ե դուրս գալ ճանապար-
հից, թաքնվել անտառում կամ առանձին ծառե-
րի տակ, տեղական առարկաների ստվերում: Յե-
թե ձիերը վարժեցրած են, ձիաթավ լինել, ձին
նստեցնել ե պառկել ձիու ստվերում:

ՔՈՂԱՐԿՈՒՄԸ ՀԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆ ՄԱՐՏՈՒՄ

Թշնամուց 10—15 կիլոմետր հեռու յերթական
զորասյունները կարող են ընկնել թշնամու հրե-
տանու հեռավոր կրակի տակ: Ուստի ե անհրա-

ժեշտ ե վոր մեր մարտիկները վորքան կարելի
չե արագ ե ըստ հնարավորության աննկատելի
մոտենան հակառակորդին այնպիսի տարածու-
թյան վրա, վորից նոքա իրենք կարողանան նը-
րան պատասխանել իրենց կրակով: Յերթասյու-
ներից իրենց շարժման համար բացազատվելուց
հետո զորքերն ընտրում են ծածուկ մատուց-
ներ. հեղեղատներ, ձորակներ, անտառ, թփուտ-
ներ՝ քանի դեռ զորքերը ծածկված են, նոքա
սկզբից գնում են գումարտակային, հետո վաշ-
տային ե դասակային սյուններով: Բաց տեղերն
անցնելու ժամանակ մարտիկները գնում են ա-
րագացրած քալով, մեկ-մեկ կամ փոքր խմբե-
րով: Բաց տեղն անցնելուց հետո, մարտիկները
նորից հավաքվում են զորասյուն կազմում:

Լավ ե թշնամուն մոտենալ զորասյունով:
Մարտիկները բոլորը մի տեղ են, հրամանը հեշտ
ե փոխանցել, չեա մնացողներ չկան: Սակայն
թշնամին թույլ չի տալ յերկար ժամանակ զո-
րասյունով շարժվել: Միշտ ավելի ե ավելի կը-
անհանգստացնի մեր մարտիկներին նրա հրետա-
նական կրակը: Գումարտակները կամաց-կամաց
ցրվում են վաշտ առ վաշտ, վաշտերը—գտակ
առ դասակ, դասակները—շուկ առ շուկ:

Ջոկի հրամատարը, ստանալով մարտական
խնդիրը, առաջնորդում ե իր շուկը: Ջոկը կու-

տակված չի գնում: Մարտիկները գնում են այս կարգով. յերամաշար, ոճաշար: Զուկի հրամատարը և ջուկի ամեն մի մարտիկ հոգում է քողարկման մասին: Մարտում յուրաքանչյուր մարտիկ պետք է հաստատուն մտարբերի.

1) Շարժման ժամանակ միշտ խիստ կարգ պահպանիր: Մարտում մարտիկների շարժումն անընդհատ չէ. Տեղանքում ծածկված տեղերը սովորաբար հերթափոխվում են բաց տեղերի հետ: Ծածկված տեղում կարելի չէ հանգստանալ, գննել շրջապատը և, յեթե հարկավոր է, կրակ բանալ: Բաց տեղը պետք է անցնել շտապով: Մարտիկները մարտում այդպես ել շարժվում են: Մեկ ծածկարանից մյուս ծածկարան: Բաց տեղով պետք է գնալ կամ արագ քայլով, կամ կրճացած, կամ չորեքթաթ: Իսկ յեթե տեղը բոլորովին բաց է, այդ դեպքում պետք է շարժվել սողալով: Շատ բան կախված է հենց իրենցից—մարտիկներից, մեկը կտրող է նկատելի դառնալ հակառակորդին, իսկ մյուսը վռն:

2) Մարտիկը պետք է գնա կտրուկ (հրահաճապին) քայլով, առանց ձեռքերը քափափառելու յեվ իրանը նոնելու, վորովհետե հակառակորդը շատ լավ տեսնում է ձեռքերի և իրանի ճոճվելը, աչքի չէ ընկնում նրա միանգամից

վորքի յեխելը, ընդհանրապես խիստ շարժումները:

Վազեվազքի համար վորքի կանգնելիս պետք է վերկենալ սահուն, չանել խիստ մոլեգին շարժումներ: Վազեվազքի ժամանակ, վորքան հարավոր է ցած կախել գլուխն և չթափահարել ձեռքը: Վազեվազքը պետք է կատարել արագ և կտրուկ: Վազեվազքից հետո մարտիկը պառկում է վալրկյանաբար, ամբողջ իրանով գետին պառկելու հետ միաժամանակ չբարձրացնել վերև հրացանը: Յերբ պառկածես գետնի վրա, պետք է քիչ շարժվես: Ոգտակար է վազեվազքը հերթափոխել սողալով անցնելու հետ, աչն ժամանակ մարտիկը կբարձրանա վռն աչն տեղից, վորտեղ նա պառկեց: Սյգ բանը հակառակորդի գետոդներին կշփոթեցնի:

Սողալով անցնելու շատ տարբեր յեղանակներ կան: Կարելի չէ սողալ պառկած՝ վորի վրա, դեմքը դեպի դետինը, մարմինն ամուր կպցրած գետնին: Մարտիկը առաջ է շարժվում, առաջ տանելով հերթով նախ աջ ձեռքն ու աջ վորքը, իսկ հետո ձախ ձեռքն և վորքը, չհեռացնելով նրանց գետնից: Կարելի չէ սողալ արմունկների վրա, նրանք միաժամանակ առաջ տանելով, և ապա ձգում է դեպի նրանց իրանը՝ կամ հենվում է արմունկների և վորտի թաթերի ծայրերի

վրա, նրանք հերթով տեղափոխելով: Վերջապես, կարելի չե սողալ հենվելով արմուկներին և ծնկներին վրա (չորեքթաթ):

Ամեն մի մարտիկ սողում է այն յեղանակով, վորին նա ընտելացել է. հարկավոր է միայն աշխատել ավելի քեչ կտրվել գետնից: Սողալով անցնելու համար մարտիկն ընտրում է այնպիսի տեղեր, վորոնք ծածկված են կանաչ խոտով կամ մանր թփուկներով, առուներ:

Ամեն տեսակ առաջ շարժվելու ժամանակ, զգուշանալ ճակատի չերկարությամբ շարժվելուց: Ամենից քիչ մարտիկը նկատելի չե, չերբ նա գնում է ուղիղ հակառակորդի վրա:

Շարժվող մարտիկին հաճախ մատնում է հրացանի սվինի փայլը: Ուստի և պետք է հրացանը բռնել հորիզոնական դիրքով, այսինքն այն ձևով, վոր սվինի սուր ծայրը շատ ել գետնից բարձր չլինի և ուղղված լինի դեպի հակառակորդը:

3) Խուսափիր բաց տեղերից յեւ հարմար վիր տեղանքին: Վոչ մի հագուստ—քողարկ չի կարող ամբողջովին ծածկել մարտիկին: Մարտիկին ավելի շատ ծածկարան կարող է սալ տեղանքը: Յուրաքանչյուր մարտիկ պետք է գիտենա հարմարվել տեղանքին: Յեթե տեղանքը ինչպես սեղանը, հարթ լինի հարմարվելն ել արժեք

չեր ունենա: Տեղանքը սովորաբար լինում է անհարթ, ծածկված հողաթմբերով, առուներով, ձորակներով, բուսականությամբ, տեղական առարկաներով: Տեղանքում մարտիկը պետք է ողտագործի ամեն մի ծածկարան մինչև ամենափոքր բլրակն անգամ ներառյալ:

Հարմարվիր տեղանքին.—Այդ նշանակում է, տեղանքի, տեղական առարկաների և բուսականության ոգնությամբ աշխատիր դառնալ թշնամու համար անտեսանելի և միեկնույն ժամանակ շարունակիր քո խնդիրը կատարել:

Մարտիկը պետք է ընտրի իր դեպի հակառակորդը շարժման համար ծածկված մատուցներ: Ծածկված մատուցներ կարող են լինել—հեղեղատները, ձորերը, առուները, թփուկները, գյուղերը, անտառը:

Շարժվելուց առաջ, մարտիկը պետք է ուշադրությամբ գննի և վճռի, վոր կողմից գնալն է իրենց ձեռնառու: Ճանապարհին շարժվելիս, պետք է գնալ ցանկապատերի և ցանկերի չերկարությամբ, կողնակներով, ճանապարհի կողքերով, ուր անկված են թփեր, ծառեր: Մարտիկը շատ լավ նկատելի չե չերկնքի պարզ ֆոնի վրա: Ուստի պետք է խուսափել բարձրությունների կատարը բարձրանալուց, շրջանցել նրանց լանջի կողմով: Յեթե մարտիկը պետք է

տում վոչ բոլոր մարտիկները խալաթներ կունե-
նան: Սովորաբար մարտիկը կկռվի պաշտպանա-
կան գուշնի հագուստում. բայց պաշտպանական
գուշնը լրիվ կերպով չի ծածկում մարտիկին: Այդ
պատճառով անհրաժեշտ է մարտիկի հագուստը
քողարկել ձեռքի տակ յեղած նյութով: Առաջին
հերթին մարտիկը քողարկում է գլուխն ու
ուսերը, վորովհետև մարտում այդ մասերը բո-
լորից շատ նկատելի չեն թշնամուն:

Գլխի քողարկման համար կորգակի կամ դը-
գակի կամարի յետևում խրում են խոտ, դաշ-
տային ծաղիկներ կամ փոքր ճյուղեր: Բուսա-
կանությունը պետք է ծածկի ամբողջ գլխարկը
(նկ. 7): Ուսերը ծածկում են բուսականությունն
իրանի առաջին մասի վրա կիտելով: Ճյուղերը
հարմարեցնում են զրառի կոլտին, իրեղենի
սոսքրակին, գոտուն և կամ հենց տնայես պա-
հել ձեռքում: Հասկանալի չե, վոր այդպես պետք
է քողարկվել տեղում պառկած, չեթե կենդանի
թփերը կսողան վարելահողի միջով, հակառա-
կորդը նրանց չի հավատար:

6) Դադարի ժամանակ—անմիջապես բո-
ղարկվի: Մարտում շարժումը հերթափոխվում
է դադարների հետ: Մարտիկները շարժվում են
թաքստոցից թաքստոց: Թաքստոցի մոտ մարտի-
կը կանգ է առնում և պառկում է: Յեթե հը-

րամայված է, նա սկսում է հրաձգություն: Մա-
տիկի ընտրած տեղը, պետք է հարմար լինի թըշ-
նամուն հրաձգելու: Բացի դրանից, նա պետք է
լստ հնարավորության թաքցնի մարտիկին: Ավե-
լի հարմար տեղ ընտրելու համար մարտիկն ի-
րավունք ունի շարժվել մի քիչ այս կամ այն
կողմը: Պետք է աշխատել շարժման և կանգառ-
ման համար հանդերձանքի գուշնի տեղանք ընտ-
րել: Գունաթափ պաշտպանական հանդերձանքը
քողարկում է հնձած տարեկանի արտում, ավա-
զում: Նոր զգեստավորությունը—կանաչ մարդա-
գետնում:

Ինչպես կանգ առման, նույնպես և շարժ-
ման ժամանակ մարտիկը քողարկվում է ճյուղե-
րով, խոտով, խրճերով: Կանգառման ժամանակ
մարտիկները հաճախ ամրանում են խրամատնե-
րում: Ամեն մի մարտիկ իրեն համար վորում է
հրաձգային բջիջ: Բջիջից թշնամու կողմը դուրս
թափած հողը մարտիկը քողարկում է տեղանքի
գուշնով: Խրամատի հողը միշտ ջոկնվում է չոր
հողից իր գուշնով: Ուստի բջիջի լիքը վերեկից
ծածկում են չոր հողով կամ ճիմով, նայած թե
վորտեղ են փորում—վարելահողում կամ մար-
դագետնում: Կանգառումների ժամանակ մար-
տիկ—դիտողները փոխում են իրենց կերպարա-
նքի տեսքը: Կարելի չե իրենից պատկերացնել

վորեն առարկայի տեսքը (ձևը), որինակ՝ կոճղի, Դրա համար մարտիկը նստում է գետնին ծալապատիկ, գլուխը կախ է գցում ծնկների վրա, հրացանը դնում է գետնին: Հակառակորդը հեռվից դիտելով, հեշտությամբ կարող է խաբվել: Այդ դրության մեջ պետք է մնալ մի առ ժամանակ առանց շարժվելու: Ըստ այդմ մարտիկն ընդունում է մի դրություն, վրձում կարելի է մնալ յերկար ժամանակ:

7) Յեղիւր գգույս ահիստում: Անտառում մարտիկից առանձին բողարկում չի պահանջվում: Անտառը հենց ինքը լավ քողարկող է: Անտառում մարտիկը հուսալի կերպով թաքնվում է հակառակորդի դիտողությունից: Բայց անտառում թշնամին ել նկատելի է և հեշտությամբ կարելի է ծուղակն ընկնել. ուստի անտառում պետք է շատ զգուշ լինել: Այն մարտիկին, վորին թշնամին նկատում է անտառում, հեշտությամբ ել հըսկում է: Ձի կարելի շարժվել ճանապարհներով կամ ուղատներով: Ճանապարհից պետք է դուրս գալ և շարժվել անտառով, վոր հեռու ճանապարհից: Նույնը պետք է անել ուղատի վերաբերյալ: Անտառում կհանդիպեն ուղատներ և բացատներ: Ուղատները, բացատները և ճանապարհները—դրանք անտառի այն տեղերն են, ուր թշնամին կարող է հեշտությամբ մեզ նկա-

տել և դնդակոծել: Բացատը լավ է շրջանցել կամ սողալով անցնել: Ճանապարհներն և ուղատները պետք է անցնել սողալով կամ թե չե վազելով կտրել անցնել նրանք մի թափով: Անտառում ամեն մի աղմուկ լսելի է հեռվում: Ամեն մի մարտիկ գիտե թե ինչպես հեշտությամբ արձագանք են տալիս քաղերը, ծառերի ճյուղերի ճռուցը, տերևների խշշոցն անտառում: Անտառում վորքան կարելի է պետք է շարժվել լուռ, ականջ դնելով ուշադրությամբ ամեն մի ձայնի: Անտառից նախքան բաց տեղ դուրս գալը, հարկավոր է ուշադրությամբ դնել չորս կողմը: Յեթե անտառը նոսր է, այդ դեպքում ավելի լավ է սողալով անցնել բացատը, և ապա զգուշությամբ բարձրանալ: Ուշադրությունը, շրջայեցողությունը և զգուշությունը—ամենալավ քողարկողներն են անտառում:

8) Գիշերը—խուսափիւր աղմուկից: Գիշեր ժամանակ աչքերով հակառակորդին դիտելը սաստիկ թուլանում է: Բայց և այնպես գիշերն ամեն մի ձայն լսելի է հեռվում և հատակ: Պետք է շարժվել վորքան կարելի է հանդարտ: Դրա համար վորքերն ավելի վեր բարձրացնել, չսայթաքելու համար և հանդարտ դնել գետնին: Շարժման ժամանակ աշխատել փափուկ գետնի վրայով գնալ: Բոլոր հանդերձանքը պետք է լավ

հարմարեցրած լինի: Փամփուշտները, կաթսալիկը, հրացանը չպետք է միմյանց կպչեն: Իրերի տալրակից առաջուց պետք է հանել բոլոր ձայն հանող առարկաները: Շարժման ժամանակ չաղմկել և չխոսակցել: Միշտ պետք է հիշել, վոր հակառակորդը գիշեր ժամանակ կատարում է մեծ մասամբ խողական գիտողություն: Այնուամենայնիվ, ինչ տեսակ մութ գիշեր ել լինի, չի կարելի աչնպես կարծել թե ինքդ անտեսանելի լես հակառակորդի համար: Շատ բան կարելի լի տեսնել գիշերը: Ամենամութ գիշերին անգամ յերկինքը միշտ ել պարզ է ու հստակ, քան գետնի յերեսին չեղած առարկաները: Յեթե հաշիւու լինենք ձորակից գետի բարձրության վորև է կետը, ամեն մեկը, վոր գնում է բարձրության վրայով, լավ նկատելի կլինի: Ահա թե ինչու պետք է գիշերը խուսափել բարձրություններից: Վորպեսզի դու ավելի լավ տեսնես, պետք է կռանա ցած, դեպի գետինը: Քո կողքին փոսնաձայն կամ շարժում լսելով, պետք է անմիջապես պառկես: Պառկած մարդը գիշեր ժամանակ համարյա աննկատելի լի: Մարտիկներն իրենց մոտով անցկացող հակառակորդից ծածկվում են թփերում, ծառերի յետևում, առվում, ջախի (խռիվ) կույտում. լուսնյակ գիշերին թաքնվում են տեղական առարկաների ստվերում: Գիշերը, մինչև իսկ լուսնյակ

ժամանակ, սողացող հրաձիգն արդեն անտեսանելի լի 300 քայլի վրա, իսկ պառկածը — տեսանելի չէ մինչև իսկ 100 քայլի վրա:

Հակառակորդը տեղանքը լուսավորում է լուսարձակներով, լուսատու ուռմբներով, արկերով և հրթիռներով: Լուսարձակի ճառագայթների տակ շարժվող առարկաները լավ տեսնվում են: Մարտիկները լուսարձակի ճառագայթի տակ ընկնելով մնում են անշարժ: Թաքնվելն արդեն ուշ է: Իսկ յեթե լուսարձակի ճառագայթը միայն առաջ է շարժվում, այդ դեպքում ավելի լավ է պառկել առարկաներից մեկի յետևում: Լուսարձակից հատկապես պետք է թաքցնել հետևյալ փալլուն առարկաները. կաթսալիկը, սվինը, բահը: Հրացանը միշտ պետք է կախ գցել, վորպեսզի սվինի փալլը նկատելի չլինի: Մարտիկը նույն կերպ է վարվում, հակառակորդի կողմից տեղանքն ուրիշ ամեն տեսակ լուսավորելու դեպքում: Գիշեր ժամանակ վոչ մի դեպքում չթուլտարել ծխելը:

Գիշերն ավելի բիշ աղմուկ, ավելի համարձակություն ունենալ:

9) Չմուսնր ֆողարկվիլի խալաթով, մրուրյաք յեվ յեղանակով: Չմուսնն ավելի լավ է շարժվել ճանապարհով, և վոչ թե խոպան տեղերով: Ճանապարհի դուռնը տարբերվում է ձյունածածկ դաշտի դուռնից — նա ավելի լավ է

պաշտպանում ինքնաթիռի դիտողից: Սառնամանիքի ժամանակ ճանապարհի ձյունը սաստիկ ճռճռում է: Ուստի ավելի լավ է այդ դեպքում մի քիչ ճանապարհից դուրս գալ և գնալ նրա լեզրերով, փափուկ ձյունի վրայով: Բողարկումը ձմեռնը շատ դժվար է: Ամենալավ քողարկող միջոցը հանդիսանում են խալաթները, վորոնց մասին մենք արդեն խոսեցինք: Խալաթներ չեղած դեպքում կարելի չէ ոգտագործել մթու-թյունը կամ միգապատ ձյունոտ լեղանակը: Սա ծածկում է վորոշ չափով:

10) Ոգսվիր ծխածածկույթից: Հետախուզողության մեջ և հարձակողական մարտում քողարկման միջոցները շատ բանում հման են: Սակաջն տարբերություն է կա: Հետախուզողությանը սովորաբար մասնակցում են փոքրաթիվ մարտիկներ: Նրանց համար թաքնվելն ախճան էլ դժվար չէ: Հետախուզյգները կարող են փոքր ինչ քաշվել դեպի աջ կամ ձախ, ծածկված մատուլց գտնել և նրանով առաջ շարժվել: Այլ բան է մարտում: Հարձակմանը մասնակցում են հազարավոր և տասնյակ հազարավոր մարտիկներ: Պետք է հարձակվել լաջն ճտկատով, շատերը բաց տեղով: Մարտիկն աջնպես ազատ չէ մարտում, ինչպես հետախուզյր: Նա չի կարող իր սեփական ցանկությունը անց կենալ հարեանների հարձակման

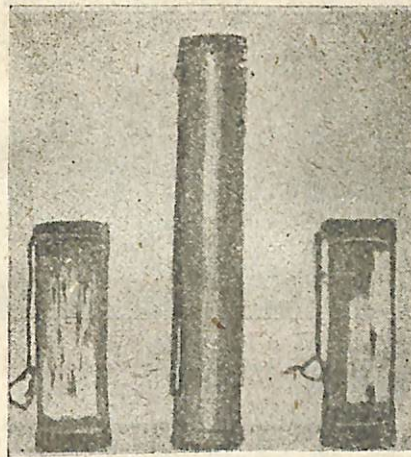
տեղամասը, չերկար ժամանակ թաքնվելը մի տեղում, վորովհետև այդ դեպքում նա չես կմնա ընկերներից: Պետք է մտածել մարտում վոշ միաջն աջն մասին, ինչպես քողարկել անհատ մարտիկին, ալ և աջն մասին, ինչպես քողարկել հարյուրավոր և հազարավոր մարտիկներին: Բացի մարտիկներից պետք է քողարկել հրետանու, տանկերի, սալերի մեծ քանակություն: Շատ են ոգնում ամեն տեսակ խալաթները հագուստ — քողարկներն և ալն, ալև մարտիկների իրենց տեղանքին հարմարվելը: Բայց գորքերի ամբողջ բազմությունը թաքցնել հնարավոր չէ: Առանձնապես դժվար կլինի թաքցնել մարտիկներին գետերից անցնելու ժամանակ: Կատտանավերում գտնված մարտիկներին թաքնվելու տեղ չկա, մինչդեռ նրանք հակառակորդի դիտողության տակ են ամբողջ ժամանակ: Նշանակում է, պետք է գտնել դարձյալ քողարկման ալ միջոցներ, վորոնք ծածկելին միաժամանակ հարյուրավոր և հազարավոր մարտիկներին:

Մի կողմից ոգտվում են բնական քողարկմամբ: Հարձակումը կատարվում է առավոտյան աղջամուղջին, մթուլթյան մեջ, վատ լեղանակին: Սակաջն հաճախ հարկադրված հարձակվում են թշնամու վրա ցերեկը, պարզ լեղանակին: Այդ դեպքում մարտիկներին ոգնություն է հասնում

տեխնիքական քողարկումը: Յեթե մառախուղ
չկա—այդպիսին պետք է առաջ բերել: Մառա-
խուղ չլինի, թող լինի ծուխ,—հա ծածկում է
մարտիկներին թշնամուց: Սկզբում հնարեցին
ծխի ամպ հասարակ ձևով—վառում ելին վորե է
նյութ, ինչպես խոնավ ծղնոտ կամ գոմաղը, և
ստանում ելին ծխի ամպ: Սակայն ամեն մեկն
եւ գիտե, վորքան անհարմար է, ահա եւ մար-
տում, քաշ գալ ծղնոտի մեծ կույտի յետևից,
վորն և միշտ եւ հնարավոր չէր մը-
թերել ժամանակին: Ուստի և ծխալին ամպ ըս-
տանալու համար սկսեցին ոգտվել նախապես
պատրաստած ծխազլաններից: Ծխի ամպն ան-
վանեցին ծխածածկույթ: «Ծածկույթ» բառը
ցույց է տալիս, վոր նա պետք է մեր զորքերին
հակառակորդի գիտողությունից ծածկի:

Ծխածածկույթի ծխազլանները սավարա-
թղթե (կարտոն) կտր տուփեր են (զլաններ),
վորոնք լցված են ծխալին հատուկ բաղադրու-
թյամբ: Ծխազլանն ահաքան եւ մեծ չէ, յերկա-
րությունն է—30 սնտ. լայնությունը—8 սնտ:
Ծխազլանի ծանրությունը մոտ 1-ից-կես կիլո-
գրամ է: Ծխազլանները վառվում են, յուրաքան
չյուր ծխազլանի մեծ յեղած շփվող հատուկ
հարմարանքի ոգնությամբ: Յեթե ծխազլանը շրփ-
վելուց չի վառվում, ահա կարելի չէ վառել հա-

րեան ծխազլանով, լուցկով, ծխախոտի դլանակով:
Մենք յերեք տիպարի ծխազլաններ ունենք. սև,
սպիտակ և մոխրագույն-սպիտակ ծխով (նկ. 8):

Նկ. 8. Ծխածածկույթի ծխազլանները:

Ծխածածկույթներ սարքելու համար ամե-
նալավ ծխազլանները հաշվվում են սպիտակ
ծուխ ունեցողները: Նրանք իրենց մեծությամբ
մի քիչ ավելի չեն մյուս ծխազլաններից և կըշ-
ռում են 2 կգ: Նրանց ծուխն սուղջության հա-
մար անվտանգ է և չի խանգարում շնչառու-
թյանը: Ծխազլանը վառվում է 5—6 րոպեյում:
Այրվող ծխազլանն ազատ կարելի չէ վերցնել

ձեռքը: Զուրը նետված ծխազխանը չի սուզվում
և շարունակում է վառվել:

Նկ. 9. Սպիտակ գույնի ծխածածկույթ:

Սև ծուխ ունեցող ծխազխանը նույնպես
վառնալու է և առողջության համար: Ծխազխանը
վառվում է 3—4 րոպեով: Զուրը ծխազխանները
հանգչում են և սուզվում ջրի տակը: Վառված
ժամանակ ծխազխաններն ուժեղ բոցեր են արձակում,
նրանց հետ զգուշ պետք է վարվել:

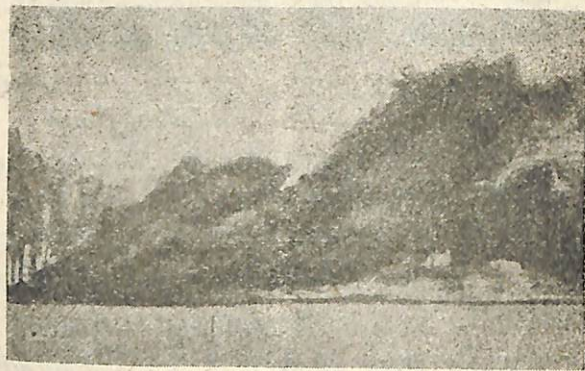
Մոխրագույն սպիտակ ծխով ծխազխանները
տարբերվում են սև ծխազխաններից իրենց կարմիր
զվիթիկով (սև ծխազխաններինը կանաչ են): Զոր
լեղանակին նրանց ծուխը համարյա սև է, խոնավ
լեղանակին գրեթե սպիտակ գույնի: Ծու-

խը փոքր խնչ խեղդող է և հազ է առաջացնում:
Մարտիկները կամ հագնում են հակագազեր կամ
բերանն ու քիթը ծածկում են թաց թաշկինակով:

Ծխազխանները կամ տեղափոխում են առանձին
տոպրակներով, ամեն մեկի միջին 6—8 ծխազխան,
չորս տոպրակներով (մեշոք) ծխազխանները
տեղափոխվում են լեղակաթե հատուկ թմբուկների
մեջ նրանց տեղափոխելու գետնի վրայով
զրոգելով, կամ ծրարում են փայտի արկղների
մեջ ամեն մեկում 15 ծխազխան դնելով:
Այդպիսի արկղը տանում են լեղու մարտիկներ:
Ծխածածկույթ սարքելու համար սովորաբար
հետևակից զորամասեր են առանձնացնում, մոտավորապես
500 մետր ճակատի վրա—մեկ դասակ 50 մարտիկներով:
Ամեն մի մարտիկն ըստանում է մի տոպրակ 6 ծխազխաններով,
վորոնք պետք է սպասարկեն 10 մետր ճակատի տեղամաս:
Ծխազխանները դարսվում են մեկը մյուսից մի քիչ
հեռավորության վրա: Վորքան հակառակորդը մոտ է,
մեկը մյուսին սփռան ավելի մոտիկ են դրվում
ծխազխանները 2—4 մ. վրա):

6—8 ծխազխան ունեցող մարտիկը, բոլորը
վառում է միանգամից: Դրա համար անհրաժեշտ է
անդադար կրել նոր ծխազխաններ, վորի համար
նշանակվում են ծխազխան կրողներ: Ծածկույթի

վրա ամենից շատ ազդում է քամին: Քամու ամենաձեռնաուռ ուղղությունն է ուղիղ դեպի թըշնամին կամ մի քիչ շեղակի: Այդ ժամանակ հարձակվող մարտիկներն ամբողջ ժամանակ ծածկը ված կլինեն ծածկույթով, իսկ հակառակորդը վոշինչ տեսնել չի կարող: Վորպեսզի թշնամուն հարկադրեն դիմակներ հագնելու, ծածկույթին խառնում են թունավոր գազեր: Այդ բանը խիստ վատացնում է թշնամու հրաձգության դիպուկությունը:

Նկ. 10. Սև դույնի ծխածածկույթ:

Կողքից փչած քամու դեպքում քիչ ծխազլաններ են պետք, քան դեպի հակառակորդը, կամ հակառակորդից դեպի մեզ յեղած քամու ժամանակ: Ծխածածկույթի բարձրությունը հասնում է 50—80 մետրի: Քանի չեղանակը տաք է,

ծածկույթն ախքառն ավելի չե բարձրանում: Սառտիկ անձրևի և ձյունի ժամանակ ծածկույթի բարձրությունն իջնում է, բայց և ախպես ծածկույթը խտանում է, ոչնդանում: Հակընդդեմ (դեմի) քամու ժամանակ հետախույզները ծխազլանները վառում են իրենց զորքերի առջևում: Ձեռքնաուռ չե գիշերը վառել սև ծուխ ունեցող ծրխազլաններ, ձմեռը—սպիտակ ծխով (Նկ. 9 և 10):

Յեթե հարկավոր է ծածկույթը բարձրացնել շատ վերև, ծխազլանների մոտ խարույկներ են վառում: Խարույկների տաք ողը ալգ դեպքում բարձրացնում է ծածկույթը: Գիշեր ժամանակ հակառակորդի լուսարձակի ճառագայթները բանդ կլինեն ծխածածկույթին:

Ծխածածկույթները բարձրանում են լաջն ճակատով, ալպալես նրանք միայն հակառակորդի կրակը կզրավեն:

Ծխածածկույթով քողարկում են ուժանդակների տեղաշարժումը, զորքերի ամեն տեսակ դորաշարժերը, հեծելազորի տեղաշարժումը: Ծածկույթը կարող է հսկայական ոգուտ տալ տանկերի և զրահապատների գրոհները ծածկելու դործում: Ծածկույթը շատ անհրաժեշտ է թշնամու աչքի առաջով դետերն անցնելու ժամանակ:

11) Կիրառի կեղծ հարձակումներ (ցույ-

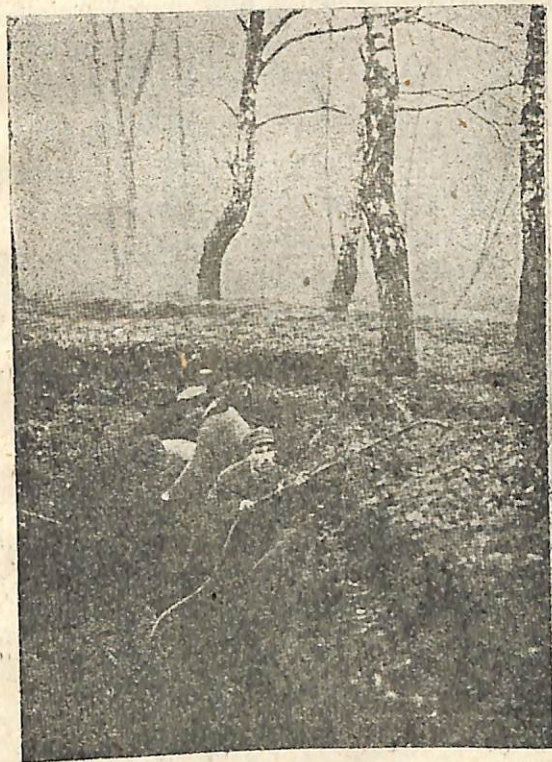
կել հակառակորդից խրամասները: Խրամատները ծածկում են մարտիկներին:

1) Խրամասի բողարկումը: Մարտում խրամատները սովորաբար փորում են աստիճանաբար: Առանձին բլիժները միացվում են մեկ խրամատում, փորն անդադար ուղղվում և ամրացվում է: Խրամատից դեպի թիկունքն անց են կացնում խրամուղիներ:

Խրամատը խնամքով քողարկվում է: Մենք արդեն գիտենք այն մասին, թե ինչպես մարտիկը մարտում իր բլիժը քողարկում է: Գլխավորապես քողարկվում է հողաթումբը (պատվար), փորը ծածկում է հակառակորդի գնդակներից և դիտողությունից: Վերերկրյա դիտողության ժամանակ խրամատի պատվարը հակառակորդը լավ տեսնում է: Խրամատի փոսը հակառակորդը կարող է տեսնել միայն ինքնաթիռից: Ուստի և խրամատի փոսը քողարկվում է, գլխավորապես, «գայլին դիտողությունից»:

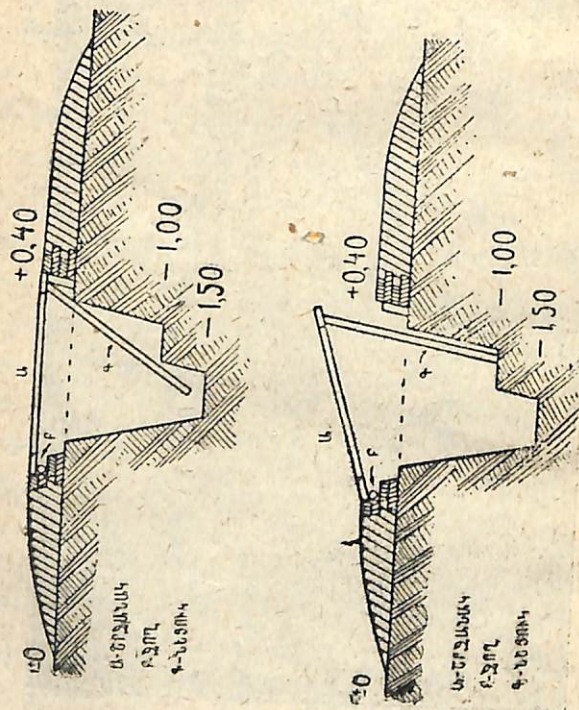
Խրամատի պատվարը քողարկվում է այնպես, ինչպես և բլիժին: Ամենից առաջ նրա գույնը պետք է հարմարացնել տեղանքի գույնին: Չմուսնր հողաթումբը ծածկում են ձնով: Կանաչ մարգագետնի հողաթումբը քողարկվում է ճիմով, շաղ են տալիս կանաչ խոտ կամ ճյուղեր, հնձած դաշտում — ծղնոտ: Մի խոսքով պատվարը հարմա-

րեցնում են տեղանքի գույնին: Յեթե ժամանակը ներում է կիրառում են տեխնիքական քողարկման միջոցները: Եթե խրամատը նախապես եկառուցված, պատվարի վրա ցանում են շուտ ծլող սերմեր (զաշտային առվույտ, յերեքնուկ): Մի քանի դեպքում պատվարը ներկում են տե-

Նկ. 11. Պատվարի ներկումը

դանքի գունդով, ընդ վորում յեթե հակառակորդը հեռու չե և խրամատից դուրս գալ չի կարելի, ներկում են խրամատից: Ներկվածքի դիտողութունը կատարվում է առանձին գործիքով—շրջադիտակով (պերիսկոպ): Ներկում են առանձին գործիքի ոգնությամբ, վորը կոչվում են ներկացան (նկ. 11):

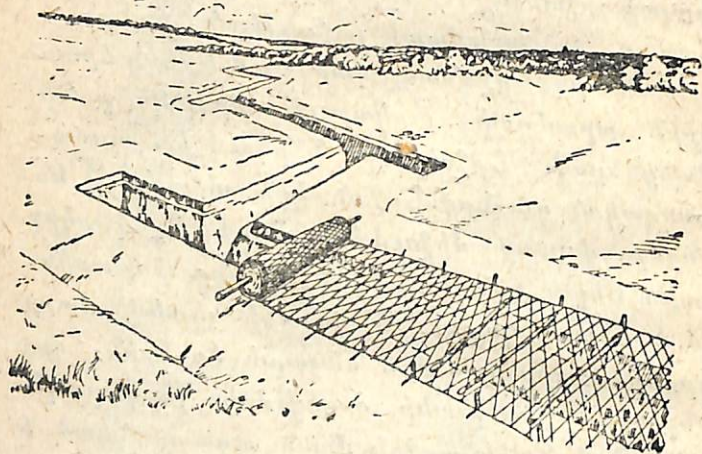
Նկ. 12 և 13 խրամատի շարժական ծածկույթ:

Հակառակորդից պատվարը թաքցնելու համար, պետքե թաքցնել և խրամատի փոսը: Խրամատի փոսի սև շերտն իսկույն հակառակորդի ողաչին դիտողի աչքովն է ընկնում: Խրամատը վերեվից ծածկում են շարժական քողարկներով, վորոնք կարիքի դեպքում կարող են դեն գցվել կամ մի քիչ բարձրացվել:

Այդ տեսակ ծածկույթների հիմքը հանդիսանում է փայտի շրջանակը: Շրջանակի լայնութունը հավասար է խրամատի լայնության, լայնքը— մոտ 4 մետր: Շրջանակը դարսվում է մեկը մյուս կողքին խրամատի յերկարությամբ մի քանի միջանցներով: Շրջանակը ներկում են պաշտպանողական գունով: Շրջանակին ամրացնում են ցանցեր, վորոնց միջում հյուսում են քողարկիչ նյութ: Յեթե ցանցեր չկան, նրանց փոխարինում է մետաղալարը: Շրջանակի յետվի մասը մերքերով ամրացվում է անշարժ ձողերին, վորոնք դրված են լեռնի հողաթմբի յերկարությամբ: Շրջանակի առջևի մասն ազատ ընկած է հողաթմբի բարձրության վրա: Հրաձգության ժամանակ շրջանակը նեցուկի ոգնությամբ մի քիչ բարձրացվում կամ բոլորովին դեն է գցվում (նկ. 12 և 13): Խրամուղիների մի քանի տեղամասերն են միայն հարմարեցվում պաշտպանության համար: Մնացած տեղերը ծածկույթը բո-

լորովին ծածկում ե խրամուղիները վերեւից:

Անշարժ ծածկույթների կազմութունը հասարակ ե: Խրամուղիների յերկու կողմում խփվում են ցցեր և նրանց վրա գցվում ե ցանց, փորում ներհոսում են քողարկման նյութը (նկ. 14) Մի քանի տեղերում անհրաժեշտ ե դնել շարժական ծածկույթներ խրամուղիներից դուրս գալու համար:

նկ. 14. Խրամուղիների ծածկույթը:

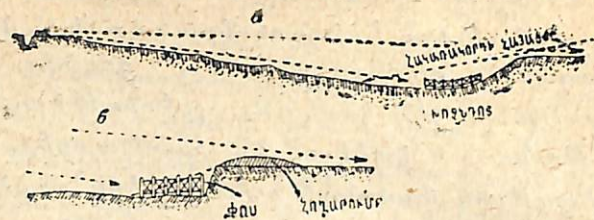
վերերկրյա դիտողը, բացի պատվարից, տեսնում ե հրակնատները: Հրակնատները — այդ պատվարի միջի ափն անցքերն են, փորոնց միջից մարտիկը հրաձգում ե: Նրանք հեռվից պարզ տեսանելի չեն սև ձեղքերի ձևով: Նրանց ծածկե-

լու համար պատրաստվում են հրակնատների ձևով շրջանակներ: Շրջանակները ծածկվում են քողարկման նյութով պատվարի գույնի: Յերբ մարտիկները չեն կրակում, շրջանակները ցած են թողնում և ծածկում են հրակնատները: Հրաձգության ժամանակ շրջանակները բարձրացնում են պատվարի վերեւից գնացող մետաղալարի ոգնությամբ:

Գնդացրների, ամբաստների և ակնանետների բները քողարկվում են, ճիշտ ափսպես, ինչպես խրամատները:

2) Արվեստական խոչընդոտների փողարկումը: Արվեստական խոչընդոտները հակառակորդին կանգնեցնում են խրամատի առաջին: Ուստի և անհրաժեշտ ե, փորպեսզի հակառակորդը զրգհի ժամանակ հանկարժակի գեմ լինի խոչընդոտներին, իսկ զրա համար անհրաժեշտ ե խնամքով քողարկել նրանց: Հարմար տեղանքում խոչընդոտները կարելի չե դասավորել ափն ձևով, փորպեսզի նրանք ծածկված լինեն հակառակորդի խրամատների առջևի ձորակում: Ծալրահեղ դեպքում խոչընդոտների համար կարելի չե փորել արվեստական փոս (նկ. 15):

Լավ ե, խոչընդոտները տեղավորել թփերում, ցանած արտերի մեջ, բարձր բուսած խոտում: Ըստ հնարավորության դնում են ցածրիկ խոչընդոտներ, թաքցնելով նրանց խոտի մեջ:

Նկ. 15 Արվեստական խոչընդոտների քողարկումը:

Խոչընդոտների տեխնիքական քողարկումը կայանում է ցցերի տեղանքի գույնով ներկելու, քողարկներ գործածելու, կեղծ խոչընդոտներ կառուցելու մեջ: Կեղծ խոչընդոտները սարքվում են առանց մետաղալարի միացն ցցեր խփելու միջոցով, փորովհետև հակառակորդը միևնույն է մետաղալարը չի տեսնում: Այդ բանը խաբում է հակառակորդին և ստիպում է նրան անտեղի արկեր ծախսել:

3) Կեղծ խրամասներ և խրամուղիներ: Մենք արդեն ասեցինք փոր քողարկումը կայանում է փոշ միացն նրանում, փորթշնամուց ծածկեն ան բոլորն ինչ փոր գույութլուն ունի, ծածկվածի փոխարեն նա պետք է թշնամուն ցույց տա ան ինչ իրոք չկա: Յեթե թշնամին չգտնի փոշ զորքեր, փոշ խրամատներ, փոշ հրանոթներ, իսկ մեր զորքերը չգիտեն փորտեղից փորտեղ կ'սկսեն կրակել, նա նորից կսկսի իր փորոնումներն և, վերջապես,

կ'գտնի մեր մարտիկներին: Նշանակում է իսկական խրամատների և հրանոթների փոխարեն պետք է թշնամուն ցույց տալ կեղծերը: Նա անտեղի արկեր կծախսի և մի առ ժամանակ հանգիստ կթողնի իսկական խրամատներն ու հրանոթները:

Կեղծ խրամատներն և խրամուղիները շինվում են լերկու տեսակ. կամ փորում են խրամատներ և խրամուղիներ, բայց փոշ լրիվ խորութլամբ (10-20 սմ) կամ սև ներկով նկարում են անդամբում խրամատի փոսն և խրամուղիները:

Մի քանի սանտիմետր փորելուց հետո կեղծ խրամատի փոսի հատակը ներկում են մրով: Ինքնաթիռից դիտելիս խրամատի փոսը բավականին խոր կ'լներվա: Նույնն անում են և խրամուղիներում, ներկելիս խրամատներ և խրամուղիներ բոլորովին չեն փորում: Տեղանքում ծրագծում են խրամատներ և խրամուղիներ, և ապա ան շերտը, փորը պատկերացնում է փոսը ներկում են սև գույնով, իսկ հողաթումբը պատկերացնող շերտերը պայծառ ներկերի գույնով, փորված հողի գույնով: Ջնի միջի փոսը ներկում են փոք գույնով (այդպես ել պետք է լինեն իսկական), իսկ հողաթմբերն ափելի պայծառ գույնով: Կեղծ խրամատների և խրամուղիների ներկումը կատարվում է մեզ արդեն ծանոթ ներկացանի ոգնութլամբ (նկ. 11):

կեղծ խրամատը, խրամուղիներն և արվեստական խոչընդոտները կարող են ընշառլթյամբ խաբել և պահպանել իսկական կառուցվածքները:

4) Դիսոդի ֆոդաբկումը պաշտպանության մեջ: Պաշտպանողական մարտում զորքերը յերբեմն յերկար ժամանակ կանգնում են մի տեղում: Ուստի և դիտողներին կարելի չե ավելի լավ քողարկել, քան հարձակողական մարտում:

Ձեռքի տակ չեղած նյութից շինում են առարկաներ, իսկականներին նման, և նրանց մեջ նստեցնում են դիտողին, Այդ տեսակ արվեստական առարկաները կրում են քանդակագործական մակեաներ անունը:

Մակեաները յերբեմն իրենք զորքերն են շինում, յերբեմն ել պատրաստում են թիկունքում: Մակեաների ամենից շատ գործածական տեսակներն են՝ կեղծ կոճղերը, վարելահողերը, գերեզմանները, խոտի դեզերը, ձիու դիակը:

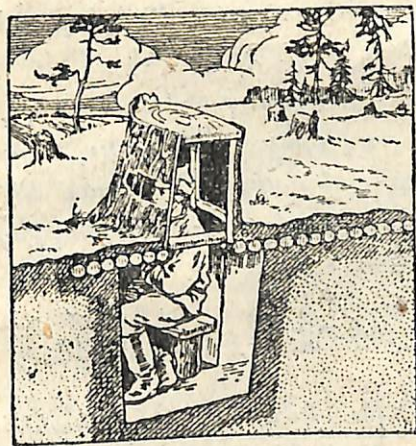
Կեղծ կոճղը շինում են մետաղալարի հիմքի վրա. այսպես կոչված կարկասի (կմախքի) վրա (նկ. 16):

Կարկասը պատում են իսկական կոճղից հանած ծառի կեղևով: Հակառակորդի հետու տալածության վրա չեղած դեպքում կեղևը կարելի չե փոխարինել ներկած կտավով, մեշոքով, խսիրով: Դեպի կեղծ կոճղը տանում են թաքցրած խը-

րամուղի: Այդ տեսակ խրամուղիները տանում են և դեպի բոլոր կեղծ առարկաները:

Դրա նման շինում են կեղծ ծառեր և քարեր: Քարերը յերբեմն սարքում են փայտե կարկասի վրա:

Գերեզմանի մակեալը կազմված է խաչից և գերեզմանի թմբից: Խաչի մեջը դատարկ է դիտելու գործիք՝ շրջագիտակը տեղավորելու համար, շինված է փայտից: Գերեզմանի բլրակը շինված

Նկ. 16. Դիտողը կեղծ կոճղում:

և փայտից և ծածկված է ներկած նյութով՝ ճիւղով, հողով (նկ. 17):

Քանդակագործական — մակեաներով սովորա-

բար փոխարինում են իսկական առարկաները: Փոխարինումը կատարվում է գիշերը: Յեթե հակառակորդը չի դիտում, կարելի չէ մակետը դնել և նոր տեղում:

Դիտողին գեանից բարձր նստացնելու համար շինում են մակետներ խոտի կեղծ զեզերի ձևով: Զողերից շինած կարկասը ծածկում են գորգ—քողարկով կամ համապատասխան ձեռքի տակ լեղած նյութով ներհյուսված ցանցերով: Յերբեմն խոտի դեզ մակետը սարքում են մինչև կեսը, ընդ վորում սարքում են դեպի հակառակորդն ուղղված զեզի կեսը (նկ. 18):

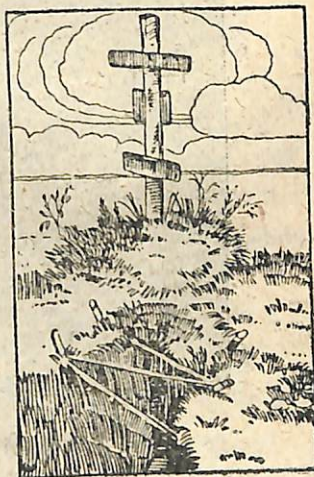
Մակետների պատրաստման բոլոր աշխատանքները բավական բարդ են: Մակետների պատրաստելը սովորաբար հանձնում են մասնագետներին — սակրավոր (սապյորներին) — քողարկիչներին:

ՀՐԵՏԱՆՈՒ ՔՈՂԱՐԿՈՒՄԸ

Հրետանին—կռվի մեջ հետևակի առաջին մարտական ուղևորական է: Իր կրակով նա հետևակի համար ճանապարհ է բաց անում: Հրետանին սովորաբար հրաձգում է ծածկված դիրքերից: Հրանոթներն այն ձևով են դասավորվում, վոր ձիգի ժամանակ թե հրանոթն և թե կրակը

հակառակորդի համար նկատելի չլինեն: Այդ ժամանակ հակառակորդի վերերկրյա դիտողը չի տեսնում մեր հրետանին: Բայց մեր մարտիկներից փնտռելու համար բարձրանում է կապավոր ողապարիկ և թռչում է հակառակորդի ինքնաթիռը: Հենց նրանցից առաջին հերթին հարկավոր է քողարկել հրետանին:

Հրետանում բոլոր հրանոթները ներկում են պաշտպանողական գույնով կամ կամուֆլաժական ներկվածքով (նկ. 19): Հրանոթների համար ընտրում են թաքնված տեղեր, տեղանքի մեծ ծալքերի լեռնում, անտառում, դյուղում, թփուտում:

Յեթե տեղանքում պահանջված ծածկարանները չկան, այդ դեպքում նկ. 17. Կեղծ գերեզման. քողարկիչներ են դնում, վորոնց մասին մենք կխոսենք հետո:

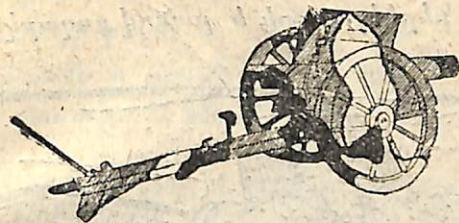
Հրետանին անտառում լավ է քողարկվում: Հրանոթները դնում են անտառի հենց ծալքին, և քողարկում են կանաչներով: Բայց տեղում

Նկ. 18. Խոտի կեղծ գեղ.

Թնդանոթների չորս կողմը թփեր են անկում, գետնի մեջ խրում են ծառի ճյուղեր, յերբեմն հրանոթները ծածկում են ցանց քողարկներով (ներկած կեղևաթելերը ներհյուսում են լարանից գործած ցանցում)՝ ձողերից շինած կմախի վերևից: Հրանոթների հետ միասին քողարկում են բարձակներն և ումբարկղները:

Մարտկոցի տեղն զգալի կերպով մատնում են գեպի հրանոթներն անցկացրած կաժանները: Մար-

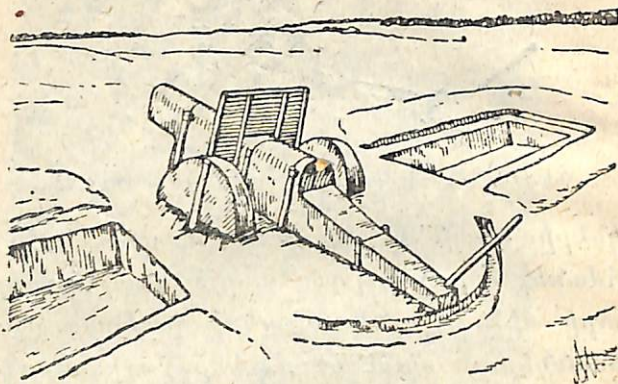
Նկ. 19. Հրանոթի կամուփլաժական ներկվածք.

տիկների գեպի մարտկոցները շարժման համար սահմանել վորոշ կարգ: Պետք է գնալ ծառերի և թփերի միջով, ցանկապատերի յերկարությամբ, սահմաններով, առուններով: Նոր շավիղները ժամանակ առ ժամանակ վոշնչացնել նորից վորել, ծածկել ճյուղերով, ձնով:

Յեթե գեպի մարտկոցն անց է կացրած նոր շավիղ, պետք է աչն անցկացնել մարտկոցի մոտով—դա կխաբի հակառակորդին: Լավ է մարտկոցները տեղավորել ճանապարհի մոտ, այդ գեպքում կաժանների քողարկման հոգսն ինքն իրեն ընկնում է:

Հրաձգության միջոցին պետք է քողարկել ձիգի վերև բարձրացրած փոշին: Դրա համար հրանոթի բերանի առջևում շաղ են տալիս ջուր, նավթ, ներկ, կամ տախտակում են տեղանքի

գույնի մետաղե թերթիկներով: Տեղական հրա-
ձգության միջոցին թնդանոթի բերանի առջևում
կազմվում է վորոշ ծխի հետք: Պետք է այդ բա-
նը ցրել, ներկել, վորև է բանով քողարկել: Ինք-

Նկ. 20. Կեղծ հրանոթ ճիմից.

նաթիուր չերևալու ժամանակ հրանոթների հրա-
ձգությունն ըստ հնարավորության դադարեցնում
են:

Իսկական մարտկոցը թշնամուց թաքցնելով,
հարկավոր է նրան ցույց տալ կեղծը: Կեղծ
թնդանոթները շինում են ճիմից կամ ծառից: Ծի-
մից շինած հրանոթն ավելի քիչ գործնական է,
քան ծառից շինած հրանոթը: Ծիմերի մի շարք
դարսում են մեկը մյուսի մոտ, շինում են հրա-
նոթի բունը: Վահանը պատրաստում են ձողե-

րից: Յերբ հրանոթը պատրաստ է, ներկում են
պաշտպանողական գույնով կամ կամուֆլաժական
նեյ կվածքով (նկ. 20): Փայտե հրանոթի կառուց-
վածքն ավելի բարդ է, սակայն նա ավելի նման
է իսկականին և դիմանում է չերկար: Հրանոթի
կողքին կառուցում են կեղծ ումբարկը (նկ. 21):

Նկ. 21. Կեղծ հրանոթ ծառից շինած ումբարկով.

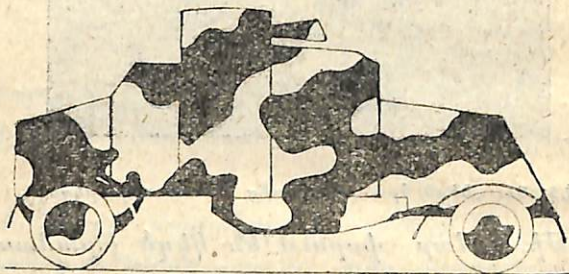
Հրանոթի համար փորում են կեղծ խրամատ:
Հակառակորդին ամբողջովին խաբելու հա-
մար սարքում են կեղծ վոթոցներ և ձիգեր:
Վոթոցներ (բռնկոց) (և ձիգեր) սարքելու
համար փամփուշտներն ստանում են պատրաստ
ձևով: Մի փամփուշտի պայթյունը նման է իր
ձայնով և բռնկոցով շփման հրանոթի ձիգին:

Փամփուշտների պայթյունները կատարվում են պահմանված կարգով, փորպեպի հակառակորդի մոտ հրաձգող մարտկոցի տպավորություն տեսողովի:

Կեղծ մարտկոցը կեղծ ձիգերով ամենալավ կերպով խաբոււմ և թշնամուն:

ԶՐԱՀԱՎՈՐ ՈՒԺԵՐԻ ՅԵՎ ԻՆՔՆԱԹԻՈՒՆԵՐԻ ՔՈՂԱՐԿՈՒՄԸ

Հետևակի համար հեշտ և մարտ մղել զրահապատների և տանկերի ոգնությամբ: Պողպատե

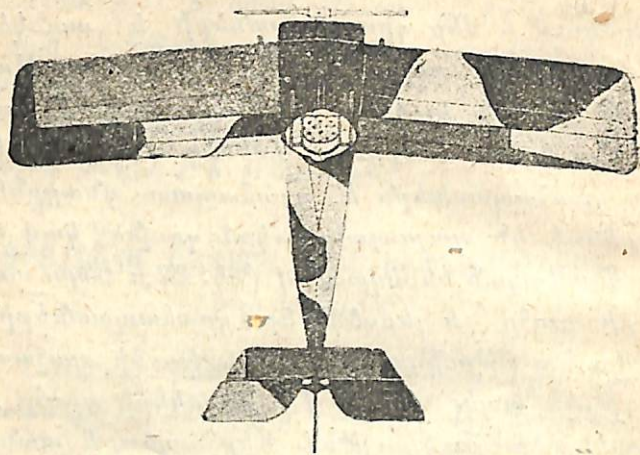

Նկ. 22. Զրահատուր կամուֆլաժական ներկվածքում:

հրեշները փոշնչացնում են թշնամուն, սարսափ են ապրածում նրա վրա, և հետևակին զրանից հետո բիշ աշխատանք և մնում: Այդ պատճառով

թշնամին իր հրետանական կրակի ամբողջ ուժը զարձնում է մեր զրահապատների և տանկերի վրա, իսկ այդ տեսակ անույի մեքենաները թաքցնելն ախքանել հեշտ չէ. փոքր առվում տանկը չես կարող թաքցնել: Ամենից առաջ տանկերը, զրահապատներն և զրահապատ գնացքները ներկում են պաշտպանողական գույնով կամ կամուֆլաժական ներկվածքով (նկ. 22): Ապա տանկերի գրոհը, և յերբեմն ել զրահապատներինը, մղվում է մթության և մառախուղի պաշտպանության տակ: Շատ լավ է տանկերի գրոհը քողարկել ծխածածկով: Վերջապես, և տանկերը, և զրահապատները, և զրահապատ գնացքները պետք է փորքան հնարավոր է հարմարվեն տեղանքին: Տանկերը գնում են թփուաներով, հակառակորդից ծածկած ձորակներով: Զրահապատն ընտրում է թշնամուց ծածկված ճանապարհ: Զրահագնացքը հրաձգության համար կանգ է առնում այն մասում, փորտեղ չերկաթուղու գիծը փոխվում է, անցնում է անտառով կամ յերբ գիծը փակված և ծառերով կամ բարձր թփերով: Միայն այն ժամանակ կարելի չէ հույս դնել զրահավոր մասերի ոգնության վրա, չեթե հաջողվի նրանց մոտեցնել մարտի դաշտին մինչև անմիջապես թշնամուն հանդիպելը:

Ինքնաթիռները բողբոջելու համար ներկում

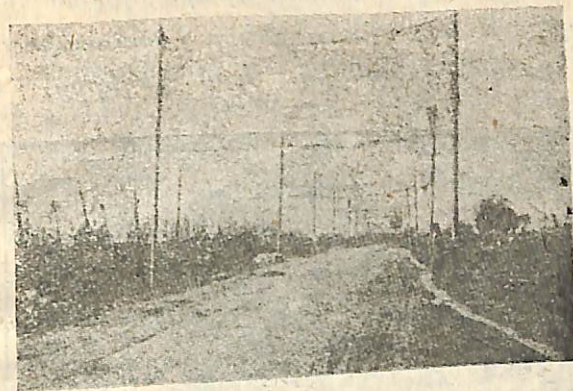
Նկ. 23. Ինքնաթիռը կամուֆլաժական ներկվածքում:

են կամուֆլաժական ներկվածքով ավելի ուղիղ բծերով (նկ. 23).

Ինքնաթիռը թռչնամուց թաքցնելը շատ դժվար է, փորովհետև ողում կարելի չէ քողարկվել միայն ամպերով: Այժմ ինքնաթիռներն սկսում են կիրառել սեփական ծխածածկույթներ:

ԹԻԿՈՒՆՔԻ ՔՈՂԱՐԿՈՒՄԸ

Պետք է քողարկել վոչ միայն ճակատում, այլ և թիկունքում: Գումակները քողարկվում են սալերի ներկվածքով պաշտպանողական գույնով, կանաչով, տեղանքին հարմարվելով

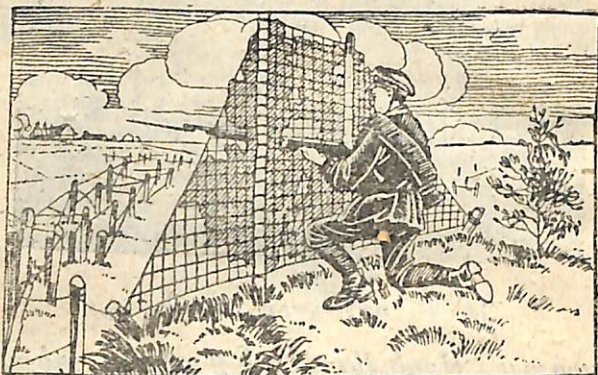

Նկ. 24. Ճանապարհի քողարկումը.

Անտառում թաքնվելով: Թռչնամուց պետք է թաքցնել զորքերի համար պարեն և արկեր կրելը: Դրա համար պետք է քողարկել ճանապարհը ալպես կոչված ուղղաձիգ քողարկման ոգնությամբ (նկ. 24):

Քողարկները սովորաբար պատրաստում են գորգ-քողարկներից (ցանցեր փորոնցում ներհյուսված են կեղևաթերթեր - մաշակալները), փորոնք ված են բարձր ձողերի վրա: Յերբ հակառակորդը գետնից դիտում է այդ տեսակ ճանապարհը, նրան թվում է թե վերջինս ամբողջովին ծածկված է, բայց ինքնաթիռից ճանապարհի աչդ տեսակ քողարկումը չի ծածկում: Յեթե ճանապարհն անցնում է ճակատի չերկարությամբ,

Նրա ղեպի հակառակորդը մոտիկ չեղած կողմը քողարկում են: Քողարկները կառուցվում են կամ հյուսած ցանցերից, կամ ձողերից, կամ,

Նկ. 25. Քուփ—քողարկ:

վերջապես մետաղալարերից հերհյուսված քողարկման հյուսթով. ծառերի ճյուղքերով, խոփով, կեղևաթերթերի խրճիկներով (Նկ. 25):

Հակառակորդն այդ տեսակ քողարկը տեսնում է, բայց հա չի տեսնում աչն, ինչ նրա լեռնում տեղի չե ունենում:

Հրաձգել ամբողջ քողարկը—արկերի անուգուտ ծախսում է: Հաճախ քողարկները գրվուր են մի քանի կիլոմետր հեռավորության վրա: Այդ տեսակ քողարկներով կարելի չե ծածկել հրետանին, չեթե տեղանքում ծածկված զիրքեր չկան:

ՊԱՀՊԱՆԻՐ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ռազմական գաղտնիք պահպանելը—քողարկման կարևոր միջոցներից մեկն է: Մարտիկին այդ բանը սովորեցնում են ղեռն խաղաղ ժամանակ, վորովհետև թշնամին ղեռ աչն ժամանակից հետևում է մարտիկներին:

Պատերազմի ժամանակ հակառակորդի ղիտողութունն ավելանում է բազմիցս անգամ: Հակառակորդի գործակալները, տեղական բնակիչների շրերը հաղած, իսկ յերբեմն և մեր ղինվորական տարազը, ականջ են ղնում ամեն մի քաղափոխում, ինչ վոր խոսում են մարտիկները: Նրանք աշխատում են իմանալ, ինչ ղորամաս է անցնում, նրանում վորքան մարտիկներ, ղնդացրերը, թնդանութներ կան, սվքեր են նրանց հրամատարները, մարտիկներն ուր են ղնում, ինչպե՞ս են նրանց տրամադրութունը: Աչն մարտիկը, վոր է նրանց տրամադրութունը: Աչն մարտիկը, ղիտող ղի կարողանում ղեղուն ղրեն պահել, հեշտությամբ կարող է ղլթից ղուրս տալ և ղրանով խորտակել վոչ միաչն ղրեն, աչ և ղր ղնկերներն: Մարտիկը վորպես կանոն վոչ վոքի հետ ղպիտի խոսի վոչ մի բառ ղրնվորական գործերի մասին: Յեթե խոսում էս ղնկերւ՜յդ հետ, աչդ ղեպքումն ել պետք է ղորս կողմդ նաչես, արղոք թրշնամին ականջ ղի ղնում: Աչն բոլոր կասկածելվ

մարդկանց, վորոնք մարտիկներից վորեւ բան են հարցնում, հավաքել և ուղարկել զորամասի շտաբը կամ առաջնորդել իր հրամատարի մոտ: Գլխից դուրս ավող ընկերոջը պետք է անմիջապես «փեշից» քաշել բացադրել նրան ռազմական գործերի մասին խոսակցություն անթույլատրելիությունը:

Բայց քո լուսթյունը — այդ դեռ քիչ է: Պետք է աշխատել հակառակորդի մասին ավելի տեղեկություններ իմանալ: Այն բոլոր հետաքրքիր բաներն ինչ վոր մարտիկն իմանում է, իսկույն հազորդում է իր մերձավոր պետին: Յեւ վերջապես ինքը մարտիկը, պետերի կարգադրությամբ տարածում է կեղծ լուրեր իր գորամասի մասին: Հակառակորդի գործակալներն այդ լուրերը կհազորդեն թշնամուն և այդ բանը նրան կխաբի: Մտավոր մեծ կարողություն և խորամանկություն է հարկավոր այդ դեպքում: Պետք է այնպես պատմել, վոր հակառակորդի գործակալները գլխի չընկնեն այն բանում, վոր սուտ լուրեր են տարածում: Այդ բանն ինչպես անել, այդ մասին վոչ մի գրքույկում չես կարող կարդալ — ճարտար մարտիկն ինքը պետք է հասկանա, թե այդ բանն ինչպես լավ կերպով անել: Իսկ նրանից հակառակորդը վորեւ բան չուսուով չի իմանա: Լոխ'ր ֆո մասին, իմացի'ր հակառակորդի սասիկ — ահա

թե ինչպես պետք է գործի չուրաքանչյուր մարտիկ պատերազմում:

ՅԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ:

Այժմ մենք գիտենք, թե ինչ բան է քողարկումը: Դա թշնամուց հասարակ ձևով ծածկվել չէ: Ծածկվում է մարտիկը, ծածկվում են հրանոթները, զնդացրերը, տանկերը: Սակայն այդ բոլորը, քողարկված լինելով, կատարում են իրենց մարտական խնդիրը: Մարտիկը հարձակվում է, հրետանին հրաձգում է, տանկերն և զրահապատները գնում են գրոհի:

Քողարկումը միայն ծածկվելը չէ: Թշնամուն պետք է ցույց տալ և այն, ինչ իսկապես չկա: Դրա համար սարքում են կեղծ խրամատներ, հրանոթներ, արվեստական խոչընդոտներ, տարածում են սուտ լուրեր: Հակառակորդին ամեն մի անգամ խաբելը, վորն ոգնում է մարտիկին կատարել նրա մարտական խնդիրը, կոչվում է ֆողարկում:

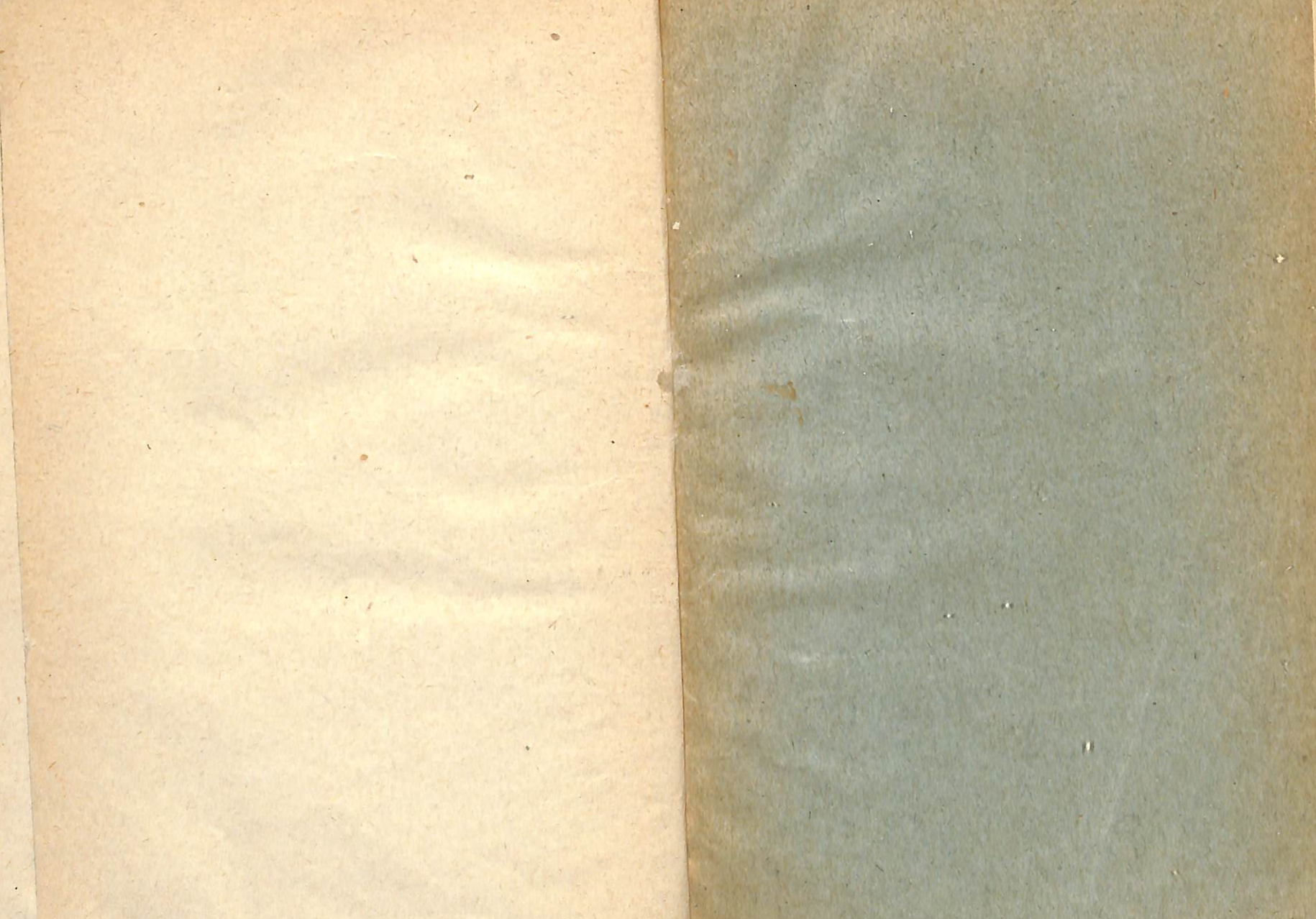
Լավ քողարկման համար մենակ մտավոր ունակությունը քիչ է: Պետք է վոչ միայն քողարկման գլխավոր չեղանակներն իմանալ, այլ և կաբողանալ նրանց կիրառել գործնականում: Միայն այն ժամանակ զրանք մարտիկի գլխում տեղ կը գտնեն, վորը պետք է մշտական հիշի այն մասին,

Իմաստի և ամեն մեկը պետք է մտածի քո-
ղարկման մասին ամեն տեղ և մշտապես, և ահա
Ժամանակ միայն հեշտ է դառնալ լավ քողարկիչ:

Վոր նրան հետևում են թշնամական հազարավոր
աչքեր: Հետևում են ցերեկը, հետևում են գիշե-
րը, հետևում են ամեն տեսակ լեղանակին:

Ուստի և ամեն մեկը պետք է մտածի քո-
ղարկման մասին ամեն տեղ և մշտապես, և ահա
Ժամանակ միայն հեշտ է դառնալ լավ քողարկիչ:

345

ԳԻՆԸ 15 ԿՈՂ.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0217916

41. 604